

Ekonomická
fakulta
Faculty
of Economics

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Ekonomická fakulta

Katedra účetnictví a financí

Bakalářská práce

Srovnání stupně finanční gramotnosti u studentů různých typů středních škol

Vypracovala: Lenka Škodová

Vedoucí práce: Ing. Liběna Kantnerová, Ph.D.

České Budějovice 2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lenka ŠKODOVÁ**
Osobní číslo: **E12794**
Studijní program: **B6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Obchodní podnikání**
Název tématu: **Srovnání stupně finanční gramotnosti u studentů různých typů středních škol**
Zadávací katedra: **Katedra účetnictví a financí**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl práce:

Analyzovat stav finančních vědomostí u studentů po zavedení nové koncepce MŠMT ČR.

Postup:

1. Úvod.
2. Literární rešerše - průřez danou problematikou a vymezení základních pojmů, současné změny a trendy v České republice.
3. Metodika - vytvoření krátkých dotazníků, dotazníkové šetření, rozbor a analýza dat.
4. Praktická část - ze shromážděných dat vyhodnotit stav.
5. Závěr - návrh opatření, jak zlepšit situaci, která je obecně považována za špatnou.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy: 40 - 50
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná
Seznam odborné literatury:

- Ferjenčík, J. (2010). Úvod do metodologie psychologického výzkumu. Praha: Portál.
- Chrátka, M. (2011). Metody pedagogického výzkumu. Praha: GRADA Publishing.
- Kiyosaki, R. T. (2011). *Unfair advantage*. Scorodale: Plata Publishing LLC.
- Mincher, B. (2007). *The Secrets of Money*. USA: Braun Media LLC.
- Ryan, S. J. (2012). *Personal Financial Literacy*. Mason: South-Western Cengage Learning.
- Vysoká škola ekonomická, Fakulta financí a účetnictví, (2011). *Jak správně finančně vzdělávat dospělé: sborník prezentací z konference konané na VŠE v Praze 25. 11. 2011*. Praha: Vysoká škola ekonomická.
- MŠMT, (2007). *Vzdělávání: systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [online]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/vzdelavani/system-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach?highlightWords=systém+budování+finanční>

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Liběna Kantnerová, Ph.D.
Katedra účetnictví a financí

Datum zadání bakalářské práce: 3. března 2014
Termín odevzdání bakalářské práce: 15. dubna 2015

doc. Ing. Ladislav Rolínek/Ph.D.
děkan

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
EKONOMICKÁ FAKULTA
Studentská 13 128
370 05 České Budějovice

doc. Ing. Milan Jílek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 3. března 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 zákona č. 111/1998 Sb. V platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

.....
Lenka Škodová

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce, Ing. Liběně Kantnerové, Ph.D., za odborné rady, připomínky a metodické vedení práce, které mi pomohly vypracovat tuto bakalářskou práci. Dále děkuji za poskytnuté informace ředitelům a kantorům středních škol. Poděkování patří i mé rodině za morální a psychickou podporu během studia.

Obsah

Obsah	1
1. Úvod.....	3
2. Literární rešerše	5
2.1. Pojem finanční gramotnost	5
2.2. Finanční vzdělávání	6
2.2.1. Principy nezávislosti finančního vzdělávání	6
2.2.2. Finanční vzdělávání a OECD	7
2.2.3. Pilíře finančního vzdělávání	7
2.2.4. Směrnice OECD	8
2.2.5. Finanční vzdělávání ve světě.....	9
2.2.6. Finanční vzdělávání v ČR	10
2.2.7. Národní strategie finančního vzdělávání	10
2.2.8. Standard finanční gramotnosti.....	13
2.3. Finanční produkty	18
2.3.1. Vkladové bankovní produkty	18
2.3.2. Struktura vkladů českých domácností	19
2.3.3. Úvěrové bankovní produkty	19
2.3.4. Zadluženost českých domácností	21
2.3.5. Pojištění	21
2.3.6. Platební karty.....	22
2.3.7. Aktuální problém poskytovatelů finančních produktů	23
2.4. Dosavadní výsledky průzkumů finanční gramotnosti v ČR	24
2.4.1. Průzkum společností STEM/MARK z roku 2010.....	24
2.4.2. Průzkum ING pojišťovny	24
2.4.3. Průzkum ING Investment Management	25
3. Metodika	26

4.	Praktická část	30
4.1.	Shrnutí dosažených výsledků	53
5.	Závěr	57
	Summary	61
	Seznam literatury	62
	Seznam grafů a obrázků	
	Seznam tabulek	
	Seznam zkratk	
	Seznam příloh	

1. Úvod

V dnešní rychle se rozvíjející době je potřeba rozumět fungování finančních produktů a být finančně gramotný, základem pro přežití v moderním světě. Podle několika průzkumů provedených nezávislými agenturami se ukázalo, že čeští občané nejsou příliš finančně gramotní, nevyznají se v bankovních produktech, ale mají v tomto směru vysoké sebevědomí.

Problém lze rozčlenit do několika oblastí. Na jedné straně je výchova mladé generace k finanční gramotnosti. Zde lze již od základní školy vychovávat děti k orientaci v bankovních produktech. Jedná se o základní pochopení hodnoty peněz a jejich užití vzhledem k věku cílové skupiny. Jde o osvojení podstaty finanční gramotnosti a odpovědnosti k sobě samému a samozřejmě k blízkému okolí. Uvědomit si finanční možnosti a nástrahy budoucnosti v krátkodobém, v ideálním případě dlouhodobém horizontu. U nejmladších skupin obyvatelstva je výchova možná s dobrým výsledkem vzhledem k minimální investici do výuky.

Horší situace je však u středních a starších vrstev obyvatel. Zde narážíme na jisté předsudky, tvrzení a bohužel i na negativní zkušenosti přátel a známých s bankovními poradci a někdy i možná na negativní medializaci. Lidé se stávají nevěřícími a spíše se pak orientují na radu neinformovaných osob, kterým však věří, a nebo na vlastní úsudek. V dnešní době internetu jsou možnosti i pro tyto vrstvy obyvatelstva vcelku dostupné a záleží pak jen na každém člověku, jestli svoje finanční vzdělání prohloubí a nebo se vyčlení, a tedy nebude mít o tuto oblast zájem. Druhá možnost je pak prvopočátek cesty k finančním problémům.

U mladých lidí, zvláště studentů, jejich finanční gramotnost záleží převážně na rodičích, jaké znalosti a zkušenosti jim předají, a na škole, kterou studují. A právě zde je výuka finanční gramotnosti a její začlenění do života člověka, které by mělo být naprostou samozřejmostí, nedostačující. Ministerstvo školství poskytuje určité programy k podpoře finanční gramotnosti, ale ve většině případů je tato problematika začleněna pouze do výuky jiného předmětu. Lze pozorovat určité zlepšení, avšak celkový přínos budeme moci posoudit za pár let, kdy se tato skupina studentů integruje do života pracujících.

Cílem této práce je tedy zjištění, jak na tom jsou dnešní studenti s finanční gramotností po zavedení Národní strategie finančního vzdělávání (Ministerstvo financí Česká republika [MF ČR], 2010). Dále se práce zaměří na potvrzení obecného přesvědčení, že studenti ekonomických škol či oborů jsou v rámci finančních znalostí vybaveni do života lépe.

Finanční znalosti studentů jsou též zkoumány z hlediska působení těchto faktorů:

- typ školy,
- místo bydliště (město, vesnice),
- vzdělání rodičů
- a pohlaví.

Teoretická část práce se věnuje úvodu do problematiky finanční gramotnosti. Je zde vymezen pojem finanční gramotnost, příklady vzdělávání v České republice a ve světě, je zde zmínka i o Národní strategii finančního vzdělávání a dále práce také vymezuje druhy finančních produktů. Jako poslední jsou v literární rešerši uvedeny výsledky dosavadních provedených výzkumů v této oblasti.

V praktické části jsou prezentována výsledná zjištění, kterých bylo dosaženo pomocí dotazníkového šetření. Výsledky jsou posuzovány z hlediska typu školy, místa bydliště, vzdělání rodičů a pohlaví studentů, jak je uvedeno výše. Výběr respondentů je omezen na město Žďár nad Sázavou a střední školy, které se zde nacházejí. Ze zjištěných výsledků je možné usoudit, jak dnešní studenti rozumí bankovním produktům a jak se celkově ve finančním světě orientují po zavedení Národní strategie finančního vzdělávání na středních školách (MF ČR, 2010).

Na závěr jsou navržena doporučení, která by umožňovala zlepšení dosavadní situace a tím v budoucnu zabránila mnoha finančním problémům dnešní mladé generace. Výsledky práce budou předány vedení škol, které o ně projevilo zájem.

2. Literární rešerše

2.1. Pojem finanční gramotnost

V rozvíjejících se ekonomikách finanční gramotnost a ochrana spotřebitele je na velmi nízké úrovni. Zkušenosti vyspělých států poukazují na to, že výuka finanční gramotnosti může výrazně přispět ke zlepšení ochrany spotřebitele. Na základě informací, které spotřebitel získá, může následně lépe rozhodovat o finančních otázkách, které jsou součástí každodenního života. Potřebu změnit stávající situaci potvrzují i statistiky, které poukazují na vysokou zadluženost domácností (Dvořáková, Smrčka & kol., 2011).

Pojem finanční gramotnost nelze jednoznačně definovat, v každé zemi je tato problematika pojata trochu jinak. Ve Spojených státech a Austrálii používají pojem finanční gramotnost (*financial literacy*) a v Kanadě a Velké Británii finanční kvalifikace (*financial capability*). Je možné narazit i na pojem finanční vzdělání (*financial education*) (Dvořáková, Smrčka & kol., 2011).

Autoři se těžko shodují na přesné a jednoznačné definici finanční gramotnosti. Nejčastěji však uvádějí, že spotřebitelé nemají dostatečné znalosti v této oblasti a také nízké sebeřízení při rozhodování o financích. Tyto poznatky mohou být dány např. nedostatečnou výukou finančního vzdělávání na školách, rychle se měnící nabídkou bankovních institucí apod. (Dvořáková, Smrčka & kol., 2011).

Finanční gramotnost je možné definovat koncepčně a funkčně.

„**Koncepční definice** ve své nejjednodušší podobě praví, že finanční gramotnost znamená osobní odpovědnost za hospodaření s penězi“ (Dvořáková, Smrčka & kol., 2011, s. 13).

„**Funkční definice** označuje schopnost číst, analyzovat, řídit a komunikovat o osobních finančních podmínkách, které ovlivňují hmotnou životní úroveň. Funkční definice slouží k hodnocení a srovnávání finanční gramotnosti, a to ve výzkumu, studiích a programech finančního vzdělávání“ (Dvořáková, Smrčka & kol., 2011, s. 13).

Další definice finanční gramotnosti berou v potaz také odpovědnost občanů nebo znalosti, které potřebují v demokratické společnosti. (Dvořáková, Smrčka & kol., 2011).

Podle Roberta Kiyosakiho (2008) je východiskem k řešení finančních problémů finanční inteligence spotřebitelů. Čím více spotřebitel tuto část celkové inteligence prohlubuje a získává znalosti, tím lépe řeší finanční záležitosti. Nelze řešit finanční problémy chudých lidí tak, že se jim dají peníze, ale je potřeba rozvíjet jejich finanční inteligenci.

Členka bankovní rady ČNB Zamrazilová (2013) uvádí, že:

„Finanční gramotnost je takový soubor poměrně jednoduchých znalostí a postojů, jak se pohybovat na finančním trhu, jak zacházet s penězi. Úplně hlavní je umět přizpůsobit svoje výdaje svým příjmům, dlouhodobě být schopen mít výdaje pod kontrolou, vědět, jaká je jejich struktura, kolik utratím na výdaje spojené s bydlením, kolik mě stojí výdaje za potraviny, dopravu, telefonování, zdravotnictví, školství a tak podobně, a pokusit se nějakým dlouhodobým způsobem si vytvářet finanční plán a aspoň trošku něco ušetřit, pokud možno pro nepředvídatelné výdaje, prostě aby peníze nám byly dobrým sluhou a ne zlým pánem.“

2.2. Finanční vzdělávání

„Zjednodušeně lze říci, že finanční gramotnost charakterizuje stupeň a finanční vzdělávání je procesem“ (Dvořáková, Smrčka & kol., 2011, s. 15).

Tento proces zahrnuje prohlubování znalostí, získávání zkušeností, vyhledávání potřebných informací v oblasti nabídky bankovních produktů, možností investování, eliminace rizika vzniku finančních problémů apod. (Dvořáková, Smrčka & kol., 2011).

Nelze však očekávat, že následkem finančního vzdělávání zmizí veškeré finanční problémy domácností. Finanční vzdělávání je potřeba chápat jako opatření, které může eliminovat rizika spojená s finančním rozhodováním spotřebitele (Dvořáková, Smrčka & kol., 2011).

2.2.1. Principy nezávislosti finančního vzdělávání

Proces finančního vzdělávání musí být v souladu s následujícími principy:

- a) obsah finančního vzdělávání se musí řídit standardy finanční gramotnosti
- b) princip objektivity – musí uvádět objektivní informace, nesmí vyjadřovat subjektivní názory

- c) princip obecnosti – nesmí být propagována či doporučována žádná instituce, bankovní produkt či služba
- d) splňuje princip odbornosti – pedagogové musí být odborně vzděláni ve finanční oblasti
- e) splňuje princip zacílení – nutnost jasně vymezit cílovou skupinu a jí přizpůsobit veškeré programy a projekty v oblasti financí (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [MŠMT], 2014)

2.2.2. Finanční vzdělávání a OECD

Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (*Organisation for Economic Cooperation and Development*) byla založena 14.12.1960. Mezi její členy patří státy s tržním hospodářstvím (Dvořáková, Smrčka & kol., 2011).

Realizace projektu finančního vzdělávání, který zastřešovala OECD, byla zahájena v roce 2003. Tento projekt byl zpracován na popud členských států, které začaly být znepokojeny špatnými výsledky finanční gramotnosti jejich obyvatel (Dvořáková, Smrčka & kol., 2011).

Finanční krize ještě více potvrdila důležitost finančního vzdělávání, a tudíž tento problém začal být brán jako celosvětový. Na základě toho OECD vytvořila nový projekt Mezinárodní síť pro finanční vzdělávání (International Network on Financial Education, INFE), který vznikl rozšířením toho stávajícího. Hlavním cílem projektu bylo zvýšení informovanosti o důležitosti finančního vzdělávání a také tvorba jednotlivých národních strategií finančního vzdělávání členských států (Dvořáková, Smrčka & kol., 2011).

2.2.3. Pilíře finančního vzdělávání

OECD vychází v oblasti finančního vzdělávání ze tří hlavních pilířů:

- Prvním pilířem je provádění výzkumů finanční gramotnosti a zveřejnění jejich výsledků. Studie z roku 2005 analyzovala stav v členských státech, kde poukazuje na jednotlivé národní strategie, na jejich efektivnost a navrhuje případná zlepšení.
- V rámci druhého pilíře jsou publikována různá doporučení, nové znalosti či aktuality, týkající se finančního vzdělávání. Tyto dokumenty byly vydány v roce 2005 a následně rozšířeny v roce 2008.

- Třetí pilíř se týká hlavně mezinárodní spolupráce realizované prostřednictvím Mezinárodní sítě finančního vzdělávání, INFE. V rámci INFE jsou pořádány různé konference, kde se členové této sítě setkávají. Členství České republiky je zajišťováno skrze Ministerstvo financí a Českou národní banku (Dvořáková, Smrčka & kol., 2011).

2.2.4. Směrnice OECD

V rámci INFE byly vytvořeny pracovní skupiny, které se zabývají různými problémovými oblastmi finančního vzdělávání. V roce 2008 jedna z těchto skupin začala pracovat na vytvoření Směrnic, které budou určitým vodítkem při začleňování finančního vzdělávání do výuky. Tyto Směrnice budou zahrnovat celý proces školního vzdělávání (Dvořáková, Smrčka & kol., 2011).

Při začleňování finančního vzdělávání do výuky je nutné brát v potaz i určité skutečnosti, které stěžují tento proces. Mezi hlavní lze zařadit např. nedostatečné kapacity ve výuce, nízká kvalifikace pedagogů ve finanční oblasti či nedostatek odborných materiálů (Dvořáková, Smrčka & kol., 2011).

Doporučení OECD, jak integrovat finanční vzdělávání do výuky, vznikla na základě analýzy postupů zemí, které mají v této oblasti nejlepší výsledky:

1. Finanční vzdělávání by mělo být zastřešováno určitými vládními institucemi, např. ministerstvy, která zajistí začlenění finančního vzdělávání do výuky a budou též v kontaktu se školami a jejich pedagogy.
2. Je nutné mít předem stanoveny cíle, zdroje a požadované výsledky.
3. Projekt musí být finančně zajištěn.
4. Je žádoucí, aby finanční vzdělání bylo povinné už od předškolní výuky až po konec školní docházky.
5. Finanční vzdělávání by mělo být součástí jiných předmětů (matematika) či v nejlepším případě vyučováno jako samotný předmět.
6. Je nezbytné také zajistit odborné vzdělání pedagogů.
7. Pro zpestření výuky je vhodné zapojit externí odborníky a specialisty, avšak nesmí z jejich strany docházet k propagaci bankovních produktů či institucí.
8. Získané znalosti a dovednosti studentů by měli být průběžně testovány a hodnoceny.

9. Finanční vzdělávání lze zviditelnit skrze soutěže či projekty z této oblasti (Dvořáková, Smrčka & kol., 2011).

2.2.5. Finanční vzdělávání ve světě

V roce 2009 byl rozeslán dotazník, který zjišťoval, jak je finanční vzdělávání pojato v jednotlivých zemích.

. Ze zjištěných výsledků vyplývá:

- Finanční vzdělávání bylo zahrnuto do osnov škol v posledních 10 letech, tudíž se jedná o relativně nový předmět, který je vyučován na základních i středních školách.
- V některých státech, jako např. v USA či Velké Británii, se děti učí o penězích už v mateřské školce.
- Finanční vzdělávání je nejčastěji součástí výuky jiných předmětů např. ekonomie, matematiky, účetnictví. Jako samostatný předmět se vyučuje zřídka.
- Nejčastěji pedagogové čerpají z různých brožur, internetu, školení, konferencí, podkladových materiálů či přímo z učebnic vytvořených pro finanční vzdělávání (Dvořáková, Smrčka & kol., 2011).

Francie

Ve Francii je finanční vzdělávání povinné už od základní školy. Zde se ale žáci učí pouze základy, podrobněji až na středních školách. Finanční vzdělávání je součástí jiných předmětů, jako např. matematiky, ekonomie či dějepisu (Dvořáková, Smrčka & kol., 2011).

Irsko

Finanční vzdělávání je koordinováno Národní řídicí skupinou finančního vzdělávání, která poskytuje podklady a zdroje školám. Výuka probíhá na středních školách v rámci volitelného předmětu. Každá škola si styl výuky stanovuje sama (Dvořáková, Smrčka & kol., 2011).

Nizozemsko

Zde finanční vzdělávání spadá pod Ministerstvo školství. Školy si obstarávají materiály a určují si délku výuky. Ministerstvo školství pouze udává obsah výuky. (Dvořáková, Smrčka & kol., 2011).

USA

Výuka je v každém státě jiná, celostátně je povinný jednosemestrový kurz finančního vzdělávání se základními standardy, který pomůže učitelům k lepší orientaci v problematice a tvorbě vlastních učeních plánů. Podklady pro pedagogy nejsou zpoplatněny, a pokud ano, tak pouze symbolickým poplatkem. Výuka je začleněna do jiných předmětů, jako je např. matematika, společenské vědy (Dvořáková, Smrčka & kol., 2011).

2.2.6. Finanční vzdělávání v ČR

Přechodem z centrálně plánované ekonomiky na tržní hospodářství se rozšířila nabídka bankovních produktů a institucí a tím se toto prostředí stalo pro spotřebitele chaotické a nepřehledné. Náznaky výuky financí lze zaznamenat již dříve. Jednalo se např. o výpočty úroků v matematice. Nejlépe na tom z pohledu výuky finančního vzdělávání byli dříve studenti ekonomických škol, kde finanční vzdělávání bylo dostačující, naopak u jiných typů škol tato oblast zcela chyběla. Z toho důvodu začaly vznikat po roce 2000 projekty neziskových organizací, které nabízeli školení či kurzy, avšak nebyla zde jednotná koncepce, tudíž každý chápal pojem finanční gramotnost jinak. Tento fakt donutil stát podniknout určité kroky. V roce 2007 byly dokončeny a zveřejněny tři důležité dokumenty, které upravovaly systém výuky finanční gramotnosti. Jednalo se o *Strategii národního vzdělávání*, na ni navazující *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách*, který obsahoval *Standardy finanční gramotnosti* (Dvořáková, Smrčka & kol., 2011).

2.2.7. Národní strategie finančního vzdělávání

Národní strategie finančního vzdělávání (NSFV) zahrnuje kroky, které musí být podniknuty, aby došlo k posílení finanční gramotnosti občanů České republiky.

Základní prvky tohoto systému jsou:

- definice finanční gramotnosti
- vymezení hlavních oblastí
- určení principů finančního vzdělávání a
- rozdělení finančního vzdělávání do hlavních dvou pilířů – vzdělávání školního a vzdělávání navazujícího (Dvořáková, Smrčka & kol., 2011).

Definice finanční gramotnosti podle NSFV

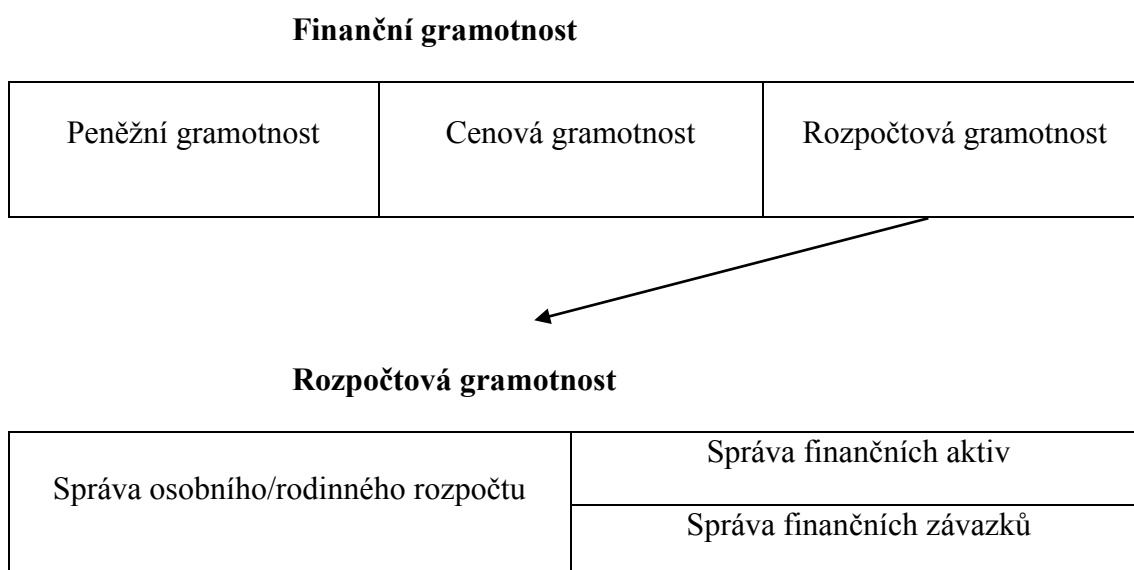
Podle NSFV je finanční gramotnost definována takto:

„Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.“ (MF ČR 2010, s. 11)

Finanční gramotnost obsahuje tyto tři složky:

- **Peněžní gramotnost** zahrnuje způsobilost k nakládání s penězi, ať už s peněžními prostředky v hotovosti či např. na účtech, v podobě šeků.
- **Cenovou gramotnost**, která představuje způsobilost důležitou pro porozumění cenovým změnám a inflaci.
- **Rozpočtovou gramotnost**, kterou se rozumí spravování rodinných/osobních financí. Pod tímto si lze představit tvorbu rodinného rozpočtu či dodržování stanovených cílů. V této složce je zahrnuta i způsobilost rozhodovat o finančních záležitostech. Dále tato složka ještě obsahuje správu finančních aktiv a správu finančních závazků. (MF ČR, 2007)

Obrázek 1: Schéma složek finanční gramotnosti

Zdroj: Národní strategie finančního vzdělávání: MF ČR (vlastní zpracování)

Pod pojmem finanční gramotnost si lze představit schopnost porozumění a orientace v bankovních produktech, na trhu práce, schopnost rozhodovat o finančních záležitostech a zhodnotit, jaký dopad bude mít toto rozhodnutí na finanční budoucnost. Dále je nutné vzít v potaz i některé makroekonomické ukazatele, které výrazně ovlivňují disponibilní finance rodiny. Patří sem např. daně, se kterými se každý člověk ve svém životě setká. S finanční gramotností dále souvisí schopnost získávat a zpracovávat informace (gramotnost informační) nebo orientace v zákonech a dalších právních dokumentech (gramotnost právní). Finanční gramotnost je nedílnou součástí celkové ekonomické gramotnosti, která je nezbytná pro plnohodnotný život občana (MF ČR, 2007).

Dle Ministerstva financí (2010) v roce 2006 byla ustanovena Pracovní skupina pro finanční vzdělávání. Tato skupina byla vytvořena za účelem projednání Strategie finančního vzdělávání. Po splnění úkolů se přeorientovala na získávání informací a zkušeností a spolupráci s ostatními subjekty.

V rámci Pracovní skupiny finančního vzdělávání byl zřízen Výkonný výbor. Mezi jeho členy patří Ministerstvo financí ČR, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Česká národní banka. (Ministerstvo financí ČR, 2014b)

2.2.8. Standard finanční gramotnosti

A. Standard finanční gramotnosti pro základní školy

Následující tabulky shrnují, co by se na jednotlivých stupních škol mělo učit v oblasti finančního vzdělávání. V případě základních škol je oblast rozčleněna do 3 celků: peníze, hospodaření domácnosti a finanční produkty.

Tabulka 1: Standard finanční gramotnosti pro základní školy - peníze

Peníze	
1. Stupeň ZŠ	2. Stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
- hotovostní a bezhotovostní forma peněz	- nakládání s penězi
- způsoby placení	- tvorba ceny
- banka jako správce peněz	- inflace
Výsledky	Výsledky
- používá peníze v běžných situacích	- na příkladech ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení
- odhadne a zkontroluje cenu nákupu a vrácené peníze	- na příkladu ukáže tvorby ceny jako součet nákladů, zisku a DPH
	- objasní vliv nabídky a poptávky na tvorbu ceny a její změny
	- popíše vliv inflace na hodnotu peněz

Zdroj: Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách: MF ČR, MPO ČR, MŠMT ČR (vlastní zpracování)

Tabulka 2: Standard finanční gramotnosti pro základní školy – hospodaření domácnosti

Hospodaření domácnosti	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
<ul style="list-style-type: none"> - rozpočet, příjmy a výdaje domácností - nárok na reklamaci 	<ul style="list-style-type: none"> - rozpočet domácnosti, typy rozpočtu, jejich odlišnosti - základní práva spotřebitelů
Výsledky	Výsledky
<ul style="list-style-type: none"> - na příkladu ukáže, proč není možné realizovat všechny chtěné výdaje 	<ul style="list-style-type: none"> - sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje domácnosti, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zváží nezbytnost jednotlivých údajů - objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu - vysvětlí, jak se bránit v případě porušení práv spotřebitele

Zdroj: Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách: MF ČR, MPO ČR, MŠMT ČR (vlastní zpracování)

Tabulka 3. Standard finanční gramotnosti pro základní školy – finanční produkty

Finanční produkty	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
- úspory	- služby bank, aktivní a pasivní operace
- půjčky	- produkty finančního trhu pro investování a pro získání prostředků
	- pojištění
	- úročení
Výsledky	Výsledky
- vysvětlí proč spořit, kdy si půjčovat a jak vracet dluhy	- uvede příklady použití debetní a kreditní platební karty, vysvětlí jejich omezení
	- uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky (spotřeba, úspory, investice)
	- uvede a porovná nejčastější způsoby krytí deficitu (úvěry, splátkový prodej, leasing)
	- vysvětlí význam úroku placeného a přijatého
	- uvede nejčastější druhy pojištění a navrhne, kdy je využít

Zdroj: Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách: MF ČR, MPO ČR, MŠMT ČR (vlastní zpracování)

B. Standard finanční gramotnosti pro střední školy

U středních škol je navíc zahrnuta i oblast práv spotřebitele.

Tabulka 4: Standard finanční gramotnosti pro střední školy - peníze

Peníze	
Obsah	Výsledky
- placení (v tuzemské i zahraniční měně)	- používá nejběžnější platební nástroje, smění peníze za použití kurzovního lístku
- tvorba ceny	- stanoví cenu jako součet nákladů, zisku a DPH - vysvětlí, jak se cena liší podle zákazníků, místa, období atd. - rozpozná běžné cenové triky (např. cena bez DPH) a klamavé nabídky
- inflace	- vysvětlí podstatu inflace a její důsledky na příjmy obyvatelstva, vklady a úvěry, dlouhodobé finanční plánování a uvede příklady, jak se důsledkům inflace bránit

Zdroj: Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách: MF ČR, MPO ČR, MŠMT ČR (vlastní zpracování)

Tabulka 5: Standard finanční gramotnosti pro střední školy – hospodaření domácnosti

Hospodaření domácnosti	
Obsah	Výsledky
- rozpočet domácnosti	- rozliší pravidelné a nepravidelné příjmy a výdaje a na základě toho sestaví rozpočet domácnosti - navrhne, jak řešit schodkový rozpočet a jak naložit s přebytkovým rozpočtem domácností

Zdroj: Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách: MF ČR, MPO ČR, MŠMT ČR (vlastní zpracování)

Tabulka 6: Standard finanční gramotnosti pro střední školy – finanční produkty

Finanční produkty	
Obsah	Výsledky
- přebytek finančních prostředků	<ul style="list-style-type: none"> - navrhne způsoby, jak využít volné finanční prostředky (spoření, produkty se státním příspěvkem, cenné papíry, nemovitosti) - vybere nejvýhodnější produkt pro investování volných finančních prostředků a vysvětlí proč
- nedostatek finančních prostředků	<ul style="list-style-type: none"> - vybere nejvýhodnější úvěrový produkt s ohledem na své potřeby a zdůvodní svou volbu - posoudí způsoby zajištění úvěru a vysvětlí, jak se vyvarovat předlužení - vysvětlí způsoby stanovení úrokových sazeb a rozdíl mezi úrokovou sazbou a RPSN
- pojištění	<ul style="list-style-type: none"> - vybere nejvýhodnější pojistný produkt s ohledem na své potřeby

Zdroj: Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách: MF ČR, MPO ČR, MŠMT ČR (vlastní zpracování)

Tabulka 7: Standard finanční gramotnosti pro střední školy – práva spotřebitele

Práva spotřebitele	
Obsah	Výsledky
- předpisy na ochranu spotřebitele	<ul style="list-style-type: none"> - na příkladu vysvětlí, jak uplatňovat práva spotřebitele (při nákupu zboží a služeb včetně produktů finančního trhu)
- obsah smluv	<ul style="list-style-type: none"> - na příkladu ukáže možné důsledky neznalosti smlouvy včetně jejich všeobecných podmínek

Zdroj: Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách: MF ČR, MPO ČR, MŠMT ČR (vlastní zpracování)

Děti na základní škole by se měly dle Zamrazilové (2013) během své školní docházky naučit základy sestavování rozpočtu. Žáci by měli mít povědomí o celkovém fungování úvěrů, měli by si umět spočítat, kolik celkově zaplatí a jaká částka z toho je úrok. Dále by se měli umět rozhodnout, zda je pro ně výhodnější si půjčit či spořit. Je možné, že by doba spoření nakonec nebyla tak dlouhá, jak by předpokládali.

2.3. Finanční produkty

Je nutné si přiblížit alespoň část finančních produktů, které jsou v dnešní době nabízeny a kterým by spotřebitelé měli rozumět. Znalost těchto produktů je potřebná při rozhodování o jejich pořízení.

2.3.1. Vkladové bankovní produkty

Běžný účet - je považován za základní produkt banky. Slouží především k bezhotovostnímu platebnímu styku a prostředky na něm uložené jsou velmi likvidní (Dvořák, 2005).

Zřízení běžnému účtu není za účelem zhodnocení vložených peněz, ale k provádění peněžních transakcí. Jelikož výše prostředků je značně nestabilní, je proto úroková sazba nižší (Půlpánová, 2007).

Spořicí účet – je kombinací běžného a termínovaného účtu. Uložené prostředky jsou v případě potřeby k dispozici a jsou úročeny výše, než prostředky na běžných účtech (Finanční vzdělávání, 2007).

Termínované vklady – slouží k zhodnocení vložených peněz. Jsou zpravidla úročeny vyšší sazbou než běžné a spořicí účty. Výhodné pro spotřebitele, kteří mají volné finanční prostředky, které v nejbližší době nebudou potřebovat (Finanční vzdělávání, 2007).

Stavební spoření – skládá se ze dvou fází:

- období spořicí – v tomto období klient vkládá finanční prostředky na účet a stát mu k tomu poskytuje státní podporu při splnění určitých podmínek. Podpora i vklady jsou úročeny.
- období úvěrové – toto období nastává, když klient zažádá o úvěr. Při splnění určitých podmínek mu může být poskytnut výhodný úvěr (relativně nízká úroková sazba) pro bytové potřeby (Finanční vzdělávání, 2007).

Úvěrové období však nemusí vůbec nastat, pokud se klient rozhodne naspořené peníze vybrat. To může učinit po uplynutí zákonné lhůty 6 let od začátku spoření. Pokud by klient vypověděl stavební spoření dříve, ztrácí nárok na vyplacení státní podpory (Finanční vzdělávání, 2007).

Při zakládání stavebního spoření jsou podmínky pevně dány a v průběhu let nedochází k jejich změnám (Dvořák, 2005).

2.3.2. Struktura vkladů českých domácností

Pro celkovou představivost o objemu vkladů českých domácností, je uvedena následující tabulka.

Stav vkladů rezidentských domácností činí k únoru 2015 celých 1 944,7 mld. Kč. Meziroční nárůst představuje 102,5 mld. Kč. Od začátku roku 2015 bylo domácnostmi uloženo 21,5 mld. Kč. U termínovaných vkladů lze zaznamenat meziroční pokles o 34,3 mld. Kč, naproti tomu u netermínovaných vkladů meziroční nárůst činí 136,8 mld. Kč.

Tabulka 8: Vklady českých domácností

Zpracováno dle údajů ČNB	Stav k:			Přírůstek/pokles	
	28.2.2014	31.12.2014	28.2.2015	Od začátku roku	meziročně
Stav vkladů domácností	v mld. Kč			v mld. Kč	
Celkem	1 842,2	1 923,2	1 944,7	21,5	102,5
V tom:					
Netermínované vklady	1 129,7	1 247,4	1 266,5	19,1	136,8
Termínované vklady	712,5	675,7	678,2	2,5	-34,3

Zdroj: ČNB - Databáze časových řad ARAD, MPSV(vlastní zpracování, [online], cit. 2014-04-11)

2.3.3. Úvěrové bankovní produkty

Kontokorentní úvěr – je zřizován k běžnému účtu a funguje tak, že klient v případě potřeby může čerpat peněžní prostředky do mínusu. Maximální výše čerpání je stanovena úvěrovým limitem (Dvořák, 2005).

Kontokorentní úvěr je neúčelový, tudíž jej lze využívat na jakékoliv platby. Splátka úvěru probíhá připsáním peněžních prostředků na účet. Je žádoucí dodržovat stanovený

úvěrový rámec, při jeho překročení hrozí vysoké sankční úroky. Tento úvěr je zpravidla úročen vysokou sazbou (Finanční vzdělávání, 2007).

Spotřební úvěry – jsou určeny k financování spotřeby domácností či osobní spotřeby. Jedná se např. o nákup spotřebních předmětů či financování dovolené (Dvořák, 2005)

Zákon č. 145/2010 Sb. o spotřebitelském úvěru vymezuje spotřebitelský úvěr jako „*odloženou platbu, půjčku, úvěr nebo jinou obdobnou finanční službu poskytovanou nebo přislíbenou spotřebiteli věřitelem nebo zprostředkovatelem.*“

Okamžité uspokojení potřeby klienta lze považovat za velkou výhodu spotřebního úvěru (Finanční vzdělávání, 2007).

Spotřebitelský úvěr má však i své nevýhody, kterými jsou např.:

- klient zaplatí o dost více, než si půjčí, neboť v celkové ceně úvěru jsou zahrnuty úroky a další poplatky
- klient musí uvést výši svého pravidelného příjmu, často banky vyžadují i další doklady
- může se stát, že banka bude po klientovi požadovat ručitele nebo se musí zaručit on sám svým majetkem
- následkem těchto požadavků může vyřízení úvěru trvat delší dobu (Finanční vzdělávání, 2007).

Se spotřebitelským úvěrem souvisí i tzv. sazba RPSN, která vyjadřuje „*celkové náklady úvěru vyjádřené jako procento z objemu půjčených peněz placené každý rok.*“ (MF ČR, 2014a). Je nutné brát v úvahu při pořizování úvěru tuto sazbu, nikoliv pouze úrokovou.

Hypoteční úvěry – tyto úvěry jsou zpravidla používány k financování výstavby či koupi nemovitosti a jsou zajištěny zástavním právem k nemovitosti. Díky zástavnímu právu jsou tyto úvěry považovány za méně rizikové. (Dvořák, 2005)

Hypoteční úvěry lze dělit na účelové a neúčelové. Účelový hypoteční úvěr musí být využit na pořízení, výstavbu, koupi nemovitosti apod., u neúčelového omezení použití není. Oba dva typy musí být zajištěny nemovitostí. Zastavená nemovitost se musí nacházet na území České republiky, jiného členského státu Evropské unie nebo státu, tvořícího Evropský hospodářský prostor. (Finanční vzdělávání, 2007)

Eskontní úvěry – krátkodobý úvěr, který poskytne banka při odkupu směnky (eskont) před její splatností. Výše je určena směnečnou částkou, která je snížena o úrok (diskont). Úvěr je splacen směnečníkem. (Dvořák, 2005).

2.3.4. Zadluženost českých domácností

Pro celkovou představivost objemu poskytnutých úvěrů slouží následující tabulka.

Česká národní banka vydala přehled o úvěrech poskytnutých rezidentským domácnostem. Objem úvěrů dosáhl v únoru 2015 1 232,9 mld. Kč. Tato částka představuje meziroční nárůst o 50,6 mld. Kč. Od začátku roku 2015 bylo poskytnuto 2,7 mld. Kč úvěrů domácnostem. Od začátku roku se objem ostatních úvěrů snížil o 0,1 mld. Kč.

Tabulka 9: Zadluženost českých domácností

Zpracováno z údajů ČNB	Stav k:			Přírůstek/ pokles	
	28.2.2014	31.12.2014	28.2.2015	Od začátku roku	meziročně
Stav úvěrů domácností	v mld. Kč			v mld. Kč	
Celkem	1 182,3	1 230,2	1 232,9	2,7	50,6
V tom:					
Úvěry na bydlení	854,9	900	905,6	5,6	50,7
Ostatní úvěry	327,4	330,2	327,3	-2,9	-0,1

Zdroj: ČNB - Databáze časových řad ARAD, MPSV (vlastní zpracování, [online], cit. 2014-04-11)

2.3.5. Pojištění

Hlavním záměrem pojištění je zajištění pomoci osobám v případě nenadálé, neočekávané události či neštěstí. Prostřednictvím vyplacení pojistného plnění je těmto osobám poskytnuta pomoc v těchto případech. Pojistné plnění slouží k zajištění životní úrovně (ČNB, n.d.).

Pojistit je možné:

- a) majetek - poškození, zničení, ztráta, odcizení nebo jiné škody, které na něm vzniknou,

- b) fyzickou osobu - tělesné poškození, smrt, dožití se určitého věku nebo pro případ jiné pojistné události,
- c) odpovědnost za škodu - vzniklou na životě a zdraví nebo na věci.

Výhody pojištění z pohledu spotřebitele jsou:

- přesun rizika (následků nahodilé události) z pojištěného na pojišťovnu
- zajištění ochrany proti dopadům nenadálých situací, které mohou mít negativní finanční dopady (ČNB, n.d.).

2.3.6. Platební karty

„Platební karta je plastikovaná karta, odpovídající mezinárodním normám, kterou oprávněný držitel může provádět peněžní transakce, které byly dohodnuté s držitelem karty a jejím emitentem“ (Dvořák, 2005, s. 371).

Platební karta musí obsahovat následující nezbytné náležitosti:

- a) označení vydavatele karty,
- b) jméno držitele platební karty,
- c) číslo platební karty,
- d) platnost platební karty,
- e) a záznam dat (Dvořák, 2005).

Druhy platebních karet

Podle způsobu zúčtování transakcí provedených kartou neboli, kdy a jakým způsobem je platbou účet držitele karty skutečně zatížen, rozlišujeme tři druhy karet:

- a) **Charge card** je historicky nejstarším typem platební karty. Princip této karty spočívá v tom, že klientovi je zaslán měsíční výpis jeho provedených plateb, na základě kterého uhradí svoje závazky. (Dvořák, 2005)

Podle Schlossbergera (2012) klient kartu používal, nakupoval zboží a služby, banka všechny tyto transakce evidovala a po uplynutí smluvené doby zaslala klientovi výpis a požadovala jeho úhradu. Tyto karty existovaly v době, kdy zúčtovací systémy bank a jiných vydavatelů nefungovaly v on-line režimu. Veškeré informace o nákupech byly obchodníky předávány bankám či jiným vydavatelům poštou na papírových nosičích, v pozdějších letech po síti.

- b) **Credit card** je taková karta, jejíž držitel může v případě potřeby čerpat sjednaný spotřebitelský úvěr do stanoveného rámce automaticky. Úhrada obvykle probíhá stanovenou měsíční minimální částkou, kterou klient musí zaplatit. Tento úvěr bývá úročen vysokou sazbou, neboť je spojen s velkým rizikem nesplacení (Dvořák, 2005).

Tato karta je velmi rozšířená např. v zemích EU, USA. V České republice je karta vydávána pouze k úvěrovému účtu banky či jiného vydavatele elektronického platebního prostředku (Schlossberger, 2012).

- c) **Debit card** je karta, u níž jsou platby zaúčtovány na účet ihned po tom, jakmile banka obdrží zprávu o jejich provedení. Pokud karta funguje v zúčtovacím režimu on-line, účet klienta je zatížen částkou prakticky ihned. U této karty nebývá obvykle povolen záporný zůstatek na účtu. Pro banky tato karta nepředstavuje vysoké riziko, tudíž je poskytována i méně bonitním klientům (Dvořák, 2005).

Rozvoj těchto karet nastal až v době, kdy zúčtovací systémy byly schopny v co nejkratší době provést zúčtovací transakce. Debetní kartu mohou vydávat jen banky, popř. spořitelni a úvěrní družstva, protože běžné účty, ke kterým je karta poskytována, mohou zřizovat a vést jen subjekty s bankovní licenci. (Schlossberger, 2012)

2.3.7. Aktuální problém poskytovatelů finančních produktů

Klíčem k pochopení této problematiky je pojem „morální hazard“. Je to „*něčí ochota podstupovat jakkoli velké riziko, kterému by se daná osoba za normálních okolností vyhnula, a to jen díky vědomí, že jakékoliv negativní důsledky buď ponese na svých bedrech někdo jiný, nebo těm, kdo riskují, poskytne finanční pomoc*“ (Roubini, 2011, s. 64-68)

Morální hazard hrál v nedávné hospodářské krizi významnou roli. Hypoteční makléř, který bance vědomě přinesl lhářský úvěr, byl odměněn, a navíc nenesl žádnou odpovědnost za to, co se s hypotékou v průběhu času může stát. Morální hazard se velice hojně provozoval také ve finančních službách, a to díky způsobu, jakým tyto firmy odměňují zaměstnance. Místo toho, aby dostali standardní plat, byli obchodníci a bankéři, odměněni za svůj výkon ročními prémie. V roce 2006 tvořili prémie v pěti největších investičních bankách průměrně 60 procent celkového platu. Tento systém, který se za-

měřil na krátkodobé zisky během celého roku, vedl obchodníky a makléře k riskování a nadměrnému zadlužování v masovém měřítku bez ohledu na situaci klienta. (Roubini, 2011).

Tak víceméně vypadá struktura typické finanční firmy, která nabízí finanční produkty svým klientům a v průběhu nedávné finanční krize se potvrzovalo nebezpečí tohoto nastavení (Roubini, 2011).

2.4. Dosavadní výsledky průzkumů finanční gramotnosti v ČR

2.4.1. Průzkum společností STEM/MARK z roku 2010

Společnost STEM/MARK provedla pro Českou národní banku a pro Ministerstvo financí průzkum finanční gramotnosti v období květen – říjen 2010.

Výsledná zjištění:

- Rozdíl mezi debetní a kreditní kartou zná podle svého vyjádření 62 % lidí, ale ve skutečnosti jej zná pouze 52 % z těch, kteří uvedli, že ten rozdíl znají.
- Internetbanking používá 33 % lidí.
- Nejdůležitějším kritériem při rozhodování o výběru úvěru je výše měsíční splátky (80%) a úroková sazba (71%).
- Jen necelá třetina lidí ví, co znamená zkratka RPSN. Přesně rozepsat tuto zkratku dokáže necelá třetina z těch, kteří tvrdí, že vědí, co to znamená.
- Pouze 17 % lidí dokáže správně vypočítat úročení úvěru. Třetina lidí zná rozdíl mezi p.m. a p.a..
- Tři pětiny lidí vědí, co by se v případě zvýšení inflace stalo s jejich penězi.
- S pojmem „rozhodčí doložka“ se již někdy setkalo pouze 12 % lidí. (STEM/MARK, 2010)

2.4.2. Průzkum ING pojišťovny

Dle uvedeného průzkumu ze 12 zemí jsou méně než lidé v Česku finančně vzdělaní jen v Mexiku a na Slovensku.

Výsledná zjištění:

- Vysokou finanční vzdělanost prokázala jen pětina Čechů. Nejlépe na tom jsou Japonci, Indové a Korejci.
- Nejméně jsou si Češi jisti ohledně spoření (43%) a úvěrů (46%).
- 25% lidí nemá finanční rezervu.
- Při neočekávaných událostech by Češi snížili své výdaje (téměř 3/4), jako poslední možnost by sáhli na úspory (11%) nebo si vzali půjčku (4%).
- Lidé s výbornými finančními znalostmi dosáhli nejhorších výsledků v oblasti finanční budoucnosti (Zámečnick, 2010).

2.4.3. Průzkum ING Investment Management

Studie společnosti ING Investment Management byla založena na 13 otázkách týkajících se osobních financí. Nejlépe dopadlo Řecko se 24 % hodnocení jako „vynikající“ nebo „dobrá“, hned za Řeckem následovala Velká Británie se 22 %.

Nejhůře z průzkumu vyšlo Turecko s pouhými 7 % kladného hodnocení. Česká republika se umístila na pátém místě s 14 % vynikajícího nebo dobrého hodnocení (Allen, 2012).

Tabulka 10: Evropská finanční gramotnost (v procentech)

Země	Vynikající znalosti	Dobré znalosti	Základní znalosti	Špatné znalosti
Řecko	3	21	62	14
Velká Británie	3	19	58	19
Nizozemí	3	19	63	15
Maďarsko	2	13	69	16
Česká republika	2	12	67	19
Rumunsko	1	11	67	21
Bulharsko	1	11	66	22
Polsko	2	9	66	23
Slovensko	1	8	71	20
Španělsko	1	8	65	26
Turecko	1	6	66	27

Zdroj: Allen, 2012 (vlastní zpracování)

3. Metodika

Cílem této práce je analyzovat znalosti týkající se finanční gramotnosti u studentů různých typů středních škol. Pro účel dotazování byli vybráni studenti 4. ročníků středních škol. Téma této práce vzniklo na základě zájmu autorky o tuto oblast, tudíž se rozhodla prověřit znalosti studentů vybraných středních škol, týkající se orientace v nabídce bankovních produktů a celkovém povědomí o finančním světě. Ne každý absolvent střední školy pokračuje dále na vysokou školu, značná část z nich je integrována do světa pracujících, proto se zde otázka stupně jejich finanční gramotnosti nabízí.

Před samotným zpracováním bylo nutné přečíst příslušnou literaturu, týkající se této problematiky a poté byla sepsána literární rešerše, která vysvětluje některé pojmy, fakta a organizace ve vztahu k finanční gramotnosti.

Následovalo vytvoření dotazníku pro studenty, který je zaměřen na zmapování porozumění studentů základním finančním oblastem. Před vlastním sběrem dat byla provedena pilotáž, po které došlo k menším úpravám, za účelem lepší srozumitelnosti dotazníku.

Pro zjištění úrovně finančního vzdělání studentů byli jako příležitostný vzorek vybráni studenti tří typů středních škol (Walker, 2010).

Nakonec byly jednotlivé odpovědi zpracovány pomocí tabulek a grafů v programu Microsoft Excel 2010. U grafů jsou používány sloupcové, pruhové a výsečové grafy.

Pro zpracování praktické části této práce byl použit dotazník.

Dotazování je možné provést několika způsoby. Každý typ dotazování má své výhody i nevýhody a využívají se v závislosti na mnoha faktorech, jako jsou téma a doba dotazování, cílová skupina respondentů aj. (Kozel a kol., 2006).

Dotazníky mohou být zcela kvantitativní, zcela kvalitativní nebo kombinace obou. (Walker, 2010).

Délka dotazníku nebývá jednoznačně určena. Závisí především na zkoumaném tématu a na vztahu respondenta k tomuto tématu, dále také na použitém typu dotazování, místě a době dotazování atd. (Kozel a kol., 2006).

Každý dotazník má svou logickou strukturu, která podporuje plynulost rozhovoru. Otázky by měly z hlediska respondenta tvořit určitý logický celek. V závislosti na zadá-

ní výzkumu s cíli volíme správný stupeň strukturovanosti dotazníku. (Kozel a kol., 2006).

V této práci je použit polostrukturovaný dotazník, který využívá také polouzavřených nebo otevřených otázek. Respondent volně vyjadřuje svoje názory a používá vlastní slovník. Tím se však vedení rozhovoru i zpracování odpovědí stává náročnější. (Kozel a kol., 2006).

V dotazníku byly použity např. tyto typy otázek:

- a) **Otázky analytické** - dle svého názvu slouží k dalším analýzám, využívají se hlavně ke třídění. Slouží při zpracování výsledků výzkumu k vyjádření hledaných souvislostí mezi jednotlivými proměnnými.
- b) **Otázky výsledkové** - týkají se konkrétní zkoumané problematiky. Pomocí nich zjišťujeme od respondentů jejich zkušenosti, znalosti, názory, postoje, motivy.
- c) **Otázky uzavřené** - respondent pouze označuje odpověď, která mu připadá správná.
- d) **Otázky polouzavřené** - jsou kompromisem mezi oběma výše uvedenými skupinami a spojují jejich výhody. Respondentovi jsou předloženy varianty odpovědí a úniková varianta (jinak, další...), u které bývá místo pro doplnění konkrétní odpovědi vlastními slovy (Kozel a kol., 2006).

Vlastní dotazník, který byl vytvořen pro účely této práce, je anonymní a obsahuje 11 otázek. Z toho se 5 otázek týká demografických údajů (pohlaví, věk, bydliště, vzdělání rodičů a typ střední školy) a zbylých 6 otázek se týká zkoumané oblasti. Většina otázek je polouzavřených.

Na dotazník odpovědělo celkem 134 respondentů ze 3 středních škol nacházejících se ve Žďáře na Sázavou. Jedná se o Gymnázium, Střední škola obchodní a služeb SČMSD, VOŠ a Střední průmyslová škola. Průzkum probíhal v únoru roku 2015. Školy nacházející se v uvedeném městě byly zvoleny z důvodu dostupnosti místa bydliště autorky.

V praktické části je i několikrát použit test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku, pomocí kterého se zjišťovala závislost finančního vzdělání studentů na 4 faktorech (pohlaví, místo bydliště, druh školy a nejvyšší dosažené vzdělání rodičů).

Test nezávislosti chí – kvadrát pro kontingenční tabulku

Tohoto testu se využívá v případech, kdy zjišťujeme, zda existuje souvislost (závislost) mezi dvěma pedagogickými jevy, které byly zachyceny pomocí nominálního (popř. ordinálního) měření (Chráska, 2007).

Chí-kvadrát test slouží k porovnání četností, které jsme získali, s četnostmi, které jsme očekávali (Walker, 2010).

Výsledky získané dotazníkovým šetřením je nejdříve nutno zapsat do tzv. kontingenční tabulky.

Test nezávislosti chí – kvadrát začíná formulováním nulové a alternativní hypotézy.

H_0 : Mezi četnostmi odpovědí na obě uvedené otázky není závislost.

H_A : Mezi odpověďmi na uvedené otázky je závislost.

Testování významnosti je prováděno na hladině významnosti $\alpha = 0,05$

Dalším krokem je výpočet očekávaných četností O pro každé pole kontingenční tabulky. Očekávané četnosti jsou teoretické četnosti, které by odpovídali platnosti nulové hypotézy (Chráska, 2010).

Očekávané četnosti se počítají dle vzorce:

$$\text{Očekávané četnosti} = \frac{\text{součet řady} * \text{součet sloupce}}{\text{celkový součet}} \quad (1)$$

Hodnota testového kritéria x^2 se vypočítá pomocí vzorce:

$$x^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O}, \text{ kde} \quad (2)$$

P – pozorované četnosti

O – očekávané četnosti

x^2 – testové kritérium chí-kvadrát

Dále je nutné vypočítat kritickou hodnotu, kterou zjistíme pomocí statistické funkce CHIINV v excelu či za použití tabulek.

Pro zjištění kritické hodnoty potřebujeme 2 údaje:

- počet stupňů volnosti
 - zjistíme na základě vzorce
$$f = (r - 1) * (s - 1), \text{ kde} \tag{3}$$

r – počet řádků tabulky

s – počet sloupců tabulky

- hladinu významnosti

Nakonec srovnáme tyto dvě hodnoty (hodnotu testové kritéria a kritickou hodnotu) a pokud hodnota testového kritéria je nižší než hodnota kritická, potvrzujeme nulovou hypotézu, tudíž neexistuje závislost mezi četnostmi. V opačném případě pokud je hodnota testového kritéria vyšší než kritická, zamítáme nulovou hypotézu, a tudíž existuje závislost mezi četnostmi (Chráska, 2007).

Testu nezávislosti chí - kvadrát nelze použít, pokud ve více než 20 % polí kontingenční tabulky jsou očekávané četnosti menší než 5 a jestliže v některém poli je očekávaná četnost menší než 1 (Chráska, 2007).

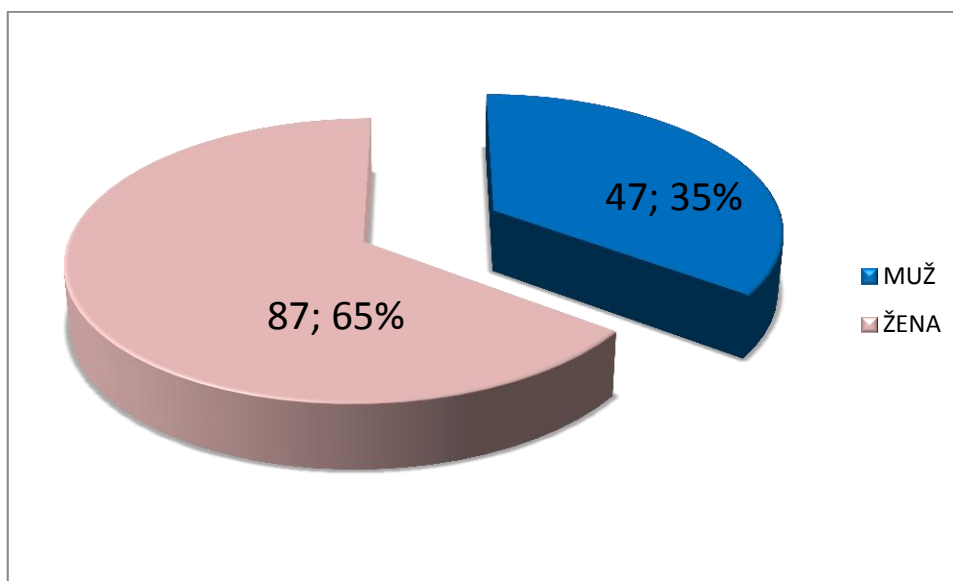
4. Praktická část

Jak již bylo zmíněno v úvodu této práce, cílem je zjištění finanční gramotnosti u studentů různých typů středních škol. Praktická část je realizována pomocí dotazníkového šetření.

V této části jsou vyhodnoceny a prezentovány výsledky dotazníků. Celkem bylo vyplněno studenty 4. ročníků 134 dotazníků. Průzkum byl realizován na středních školách ve městě Žďár nad Sázavou, konkrétně na Gymnáziu Žďár nad Sázavou (dále jen gymnázium), Střední škole obchodní a služeb SČMSD Žďár nad Sázavou (dále jen obchodní škola) a na VOŠ a SPŠ Žďár nad Sázavou (dále jen průmyslová škola). Bylo rozdáno celkem 150 dotazníků, avšak na obchodní škole není ve 4. ročníku dostatek studentů. Tudíž se konečný počet dotazníků snížil.

První otázka se týkala určení pohlaví respondentů. Celkem bylo osloveno 87 mužů a 47 žen. Procentní zastoupení příslušných skupin lze vidět na grafu (65 % mužů a 35 % žen).

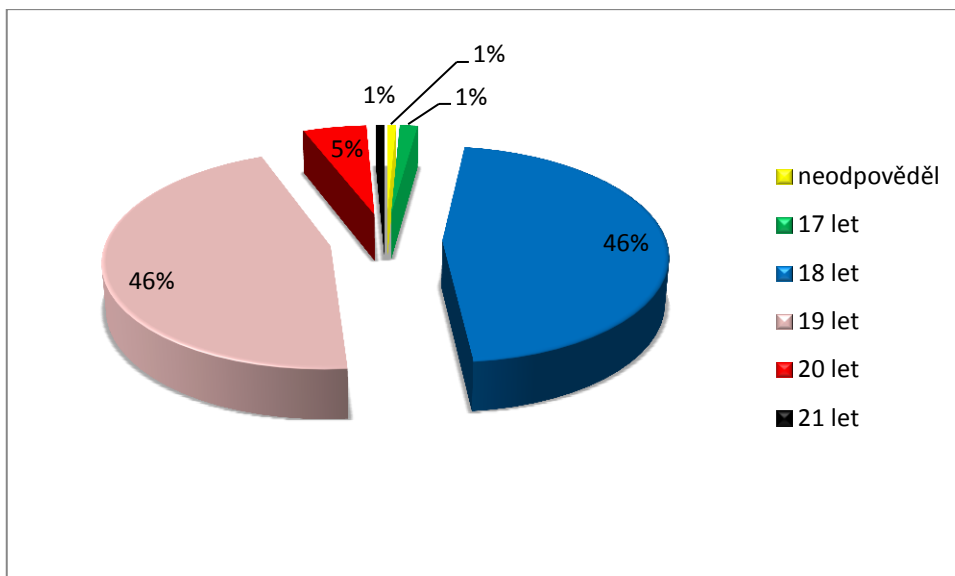
Graf 1: Rozdělení respondentů podle pohlaví

Zdroj: vlastní šetření

Ve druhé otázce byl zjišťován věk respondentů. Respondenti se nacházeli v rozmezí 17-21 let. Jeden z dotazovaných nevedl svůj věk. Nejčastěji respondenti uváděli věk 18 let, což činí 46 % a 19 let což činí taktéž 46 %.

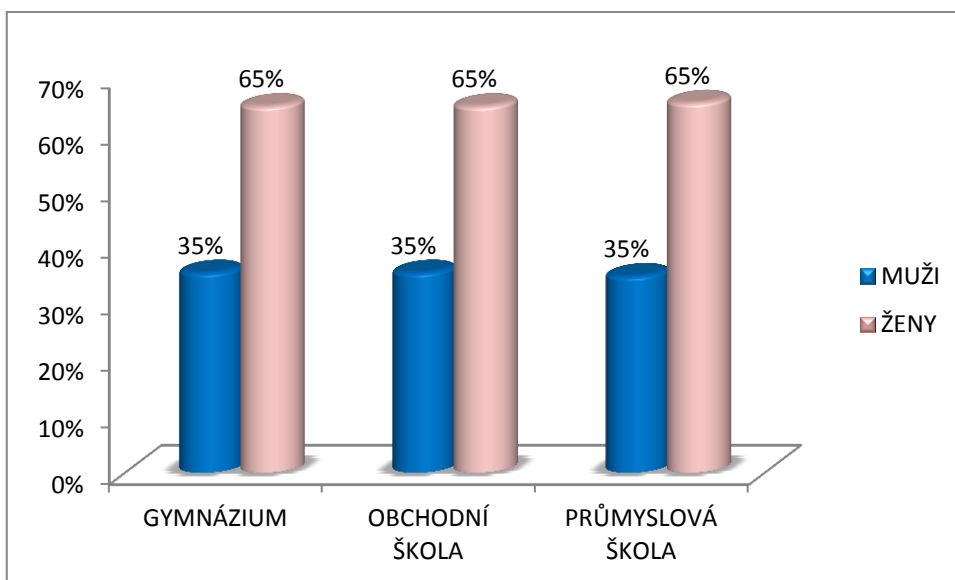
Graf 2: Rozdělení respondentů dle věku

Zdroj: vlastní šetření

Třetí otázka znázorňuje, kterou střední školu daný student navštěvuje. Na výběr měli respondenti z 3 možností a to gymnázium, obchodní školu a průmyslovou školu. Z uvedených výsledků vyplývá, že poměr mužů i žen je mezi školami vyrovnaný. U počtu mužů a žen v rámci každé školy je však vidět jasný převis žen nad muži.

Graf 3: Rozdělení respondentů dle druhu školy a pohlaví

Zdroj: vlastní šetření

Od páté otázky byly dotazy směřovány na prověření finančních znalostí studentů. Pátá otázka byla tedy zaměřena na zjištění, zda studenti mají představu o rozdílu mezi debetní a kreditní kartou. Některým zasvěceným lidem se tato otázka může zdát banální, ale dle výsledků studenti nemají dostatečně povědomí o této základní otázce. Nejlepší výsledky byly zaznamenány u studentů obchodní školy, což lze také očekávat, neboť tyto studenti mají nejvyšší podíl ekonomických předmětů ve výuce. (Střední škola obchodní a služeb SČMSD, 2014). Celých 62 % dotazovaných uvedlo správnou odpověď. Našli se však i tací, kteří uvedli, že správnou odpověď znají, ale zdaleka tomu tak nebylo. Proto bylo nutné do zpracování grafu zahrnout i tuto možnost. U studentů obchodní školy tedy 21 % dotazovaných uvádí, že znají správnou odpověď, avšak není tomu tak, a 17 % studentů přiznalo, že odpověď neznají.

Co se týče studentů gymnázia, nedopadli zrovna nejlépe. Tyto výsledky lze přisuzovat nižšímu počtu ekonomických předmětů ve výuce (Gymnázium, 2013). Pouze 29 % studentů ví, jaký je rozdíl mezi debetní a kreditní kartou, 33 % studentů sice uvedlo, že odpověď znají, ale nebylo tomu tak a 38 % dotazovaných nemá o rozdílu mezi druhy karet žádnou představu.

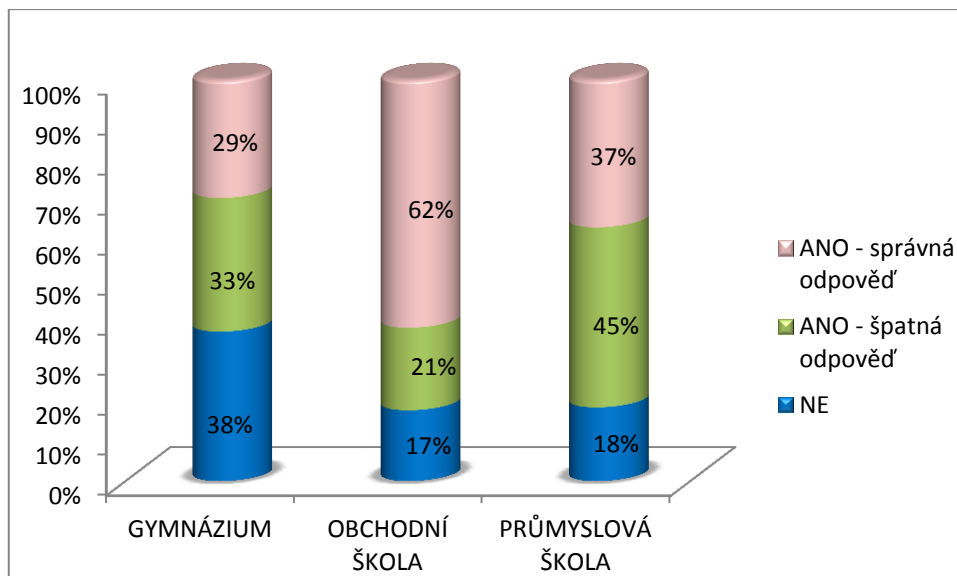
Studenti průmyslové školy dopadli lépe než gymnazisté. Celých 37 % dotazovaných správně uvedlo rozdíl mezi kartami a 45 % studentů uvedlo možnost ANO, avšak nesprávnou odpověď. Studenti této školy mají vyšší četnost ekonomických předmětů ve výuce než studenti gymnázia, avšak nižší než studenti obchodní školy. (VOŠ a SPŠ, n.d.)

Mezi nejčastější nesprávné či neúplné odpovědi patřilo např.:

- U kreditní karty čerpáme úrok.
- S debetní kartou lze čerpat do mínusu.
- U kreditní karty je limit na výběr.
- Kreditní karta slouží pro platby, které nám odchází z účtu.
- Na kreditní kartě čerpáme do nuly.

Z výše uvedených nesprávných či neúplných odpovědí lze usuzovat, že studenti v tomto ohledu nemají příliš jasno. V mnoha odpovědích se vyskytovala záměna kreditní a debetní karty. Studenti si nejsou jisti, která karta k čemu slouží.

Graf 4: Rozdíl mezi debetní a kreditní kartou

Zdroj: vlastní šetření

Test nezávislosti χ^2 – kvadrát pro kontingenční tabulku

U prvního zkoumaného faktoru je pro lepší orientaci uveden celý výpočet, u zbylých tři pouze výsledky a závěry.

Typ školy a znalosti studentů

V tomto případě test určuje, zda existuje závislost mezi typem školy a schopností rozlišit mezi debetní a kreditní kartou.

Nejdříve je nutné stanovit si nulovou a alternativní hypotézu.

Nulová hypotéza tvrdí, že mezi druhem školy a schopností rozlišit mezi debetní a kreditní kartou neexistuje závislost.

Alternativní hypotéza tvrdí, že mezi druhem školy a schopností rozlišit mezi debetní a kreditní kartou existuje závislost.

Dále je nutné sestavit si tabulku pozorovaných četností.

Tabulka 11: Pozorované četnosti odpovědí na třetí a pátou otázku

	NE	ANO - správná odpověď	ANO - špatná odpověď	CELKEM
gymnázium	19	15	17	51
obchodní škola	6	21	7	34
průmyslová škola	9	18	22	49
CELKEM	34	54	46	134

Zdroj: vlastní šetření

V dalším kroku sestavíme tabulku očekávaných četností.

Tabulka 12: Očekávané četnosti odpovědí na třetí a pátou otázku

	NE	ANO - správná odpověď	ANO - špatná odpověď
gymnázium	12,94	20,55	17,51
obchodní škola	8,63	13,70	11,67
průmyslová škola	3,29	19,75	16,82

Zdroj: vlastní šetření

Z hodnot uvedených v tabulkách se vypočítá hodnota testového kritéria chí-kvadrát.

V tomto případě hodnota činí 22,57.

Dále je nutné vypočítat stupně volnosti:

$$f = (3 - 1) * (3 - 1) = 4$$

Hladina významnosti je $\alpha = 0,05$

Pomocí funkce CHIINV v excelu se vypočítá kritická hodnota testového kritéria, která činí 9,49.

V poslední části výpočtu porovnáme kritickou hodnotu s hodnotou testového kritéria chí-kvadrát. Hodnota testového kritéria je vyšší než kritická hodnota, z čehož vyplývá, že druh školy ovlivní schopnost studenta rozlišit mezi debetní a kreditní kartou, zamítáme tedy nulovou hypotézu. Tato skutečnost je dána nejspíše vysokým počtem ekonomických předmětů - účetnictví, ekonomika, finance (Střední škola obchodní a služeb SČMSD, 2014) ve výuce na obchodní škole, tudíž student se do styku s financemi dostává častěji, než např. student gymnázia, kde četnost těchto předmětů je mnohem nižší. (Gymnázium, 2013).

Dále u této otázky byl Test nezávislosti proveden ještě ve třech případech.

Vliv pohlaví na znalosti studentů

V prvním případě byla testována závislost mezi pohlavím a schopností rozlišit mezi druhy platebních karet.

Nulová hypotéza tvrdí, že mezi pohlavím studentů a schopností rozlišit druhy platebních karet neexistuje závislost.

Alternativní hypotéza tvrdí, že mezi pohlavím studentů a schopností rozlišit druhy platebních karet existuje závislost.

Dle postupu uvedeného v metodice se vypočítá hodnota testového kritéria chí-kvadrát, která činí 18,18.

Pomocí funkce CHIINV v excelu se vypočítá kritická hodnota, která činí 5,99.

Obě dvě hodnoty porovnáme. Kritická hodnota je nižší než hodnota testového kritéria, tudíž odmítáme nulovou hypotézu, která říká, že mezi četnostmi není žádná závislost. Konkrétně to znamená, že pohlaví studenta má vliv na jeho znalosti ohledně druhů platebních karet.

Vliv nejvyššího dosaženého vzdělání rodičů na znalosti studentů

Ve druhém případě byla testována závislost nejvyššího dosaženého vzdělání rodičů na znalostech studentů ohledně platebních karet.

Nulová hypotéza tvrdí, že neexistuje vztah mezi nejvyšším dosaženým vzděláním rodičů a finančními znalostmi studentů.

Alternativní hypotéza tvrdí, že existuje vztah mezi nejvyšším dosaženým vzděláním rodičů a finančními znalostmi studentů.

Hodnota testového kritéria činí 1,24 a kritická hodnota 9,49.

Při srovnání těchto dvou hodnot dojdeme k závěru, že mezi nejvyšším dosaženým vzděláním rodičů a znalostmi studentů neexistuje vztah.

Vliv místa bydliště na znalosti studentů

Ve třetím případě byla zkoumána závislost místa bydliště na znalostech studentů ohledně platebních karet.

Nulová hypotéza tvrdí, že neexistuje vztah mezi místem bydliště a finančními znalostmi studentů.

Alternativní hypotéza tvrdí, že existuje vztah mezi místem bydliště a finančními znalostmi studentů.

Po výpočtu hodnota testového kritéria činí 3,20 a kritická hodnota 5,99.

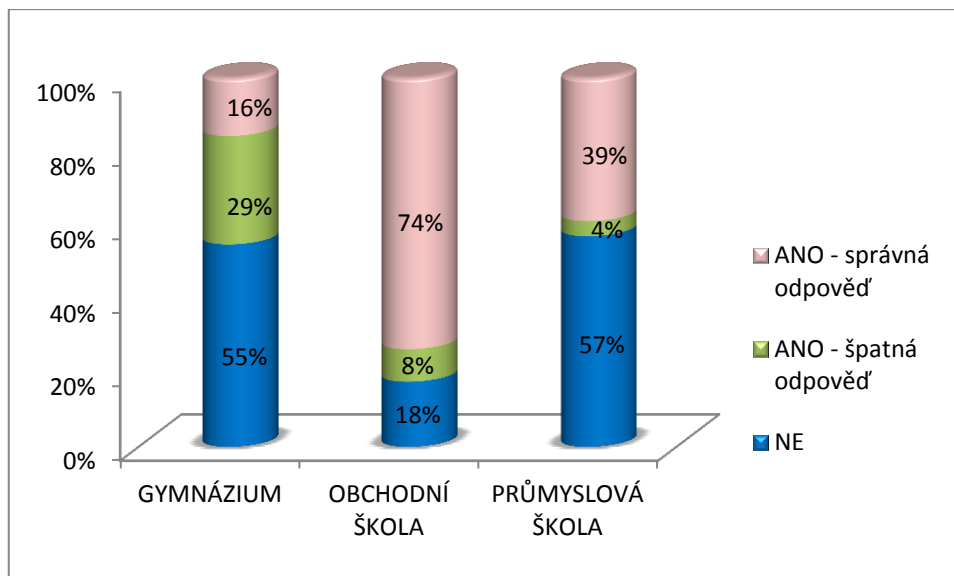
Hodnota testového kritéria je nižší než hodnota kritická, tudíž mezi místem bydliště a znalostmi studentů neexistuje vztah.

Další otázka, která následovala, zjišťovala znalosti studentů ohledně sazby RPSN (roční procentní sazba nákladů). Na následujícím grafu lze vidět, že opět nejlepších výsledků dosáhli studenti obchodní školy, 74 % ví, co tato zkratka znamená a k čemu slouží. Prostřednictvím této sazby lze posoudit výhodnost spotřebitelského úvěru a spotřebitelům slouží především k porovnání jednotlivých nabízených úvěrů.

Nejhůře dopadli opět studenti gymnázia, kteří o této sazbě neměli dostatečné informace a často uváděli jako celý název zkratky roční *průměrná* sazba nákladů. Toto zjištění vede k názoru, že studenti nejspíše tento nepřesný název museli vyčíst z určitých materiálů s ohledem na relativně vysoký počet těchto odpovědí, který byl zaznamenán.

U průmyslové školy studenti dopadli průměrně. Zajímavé je nízké procento odpovědí u ANO – *špatná odpověď*, pokud studenti opravdu nevěděli celý název, raději uvedli možnost NE. Tento fakt vysvětluje vysoké procento u záporné odpovědi.

Graf 5: Roční procentní sazba nákladů RPSN

Zdroj: vlastní šetření

Test nezávislosti χ^2 – kvadrát pro kontingenční tabulku

Test je proveden pro všechny čtyři zkoumané faktory, z toho u jednoho z nich je znovu naznačen celý výpočet.

Vliv místa bydliště na znalosti studenta ohledně RPSN

Pro zjištění závislosti mezi místem bydliště respondenta a znalostmi ohledně RPSN je nutné provést test nezávislosti.

Nulová hypotéza říká, že místo bydliště nemá žádný vliv na znalosti ohledně RPSN.

Alternativní hypotéza říká, že místo bydliště má vliv na znalosti ohledně RPSN.

Tabulka 13: Pozorované četnosti odpovědí na šestou a desátou otázku

	NE	ANO - správná odpověď	ANO - špatná odpověď	CELKEM
město	35	27	12	74
vesnice	27	25	8	60
CELKEM	62	52	20	134

Zdroj: vlastní šetření

Následně je nutné stanovit očekávané četnosti.

Tabulka 14: Očekávané četnosti odpovědí na šestou a desátou otázku

	NE	ANO - správná odpověď	ANO - špatná odpověď
město	34,24	28,72	11,04
vesnice	27,76	23,28	8,96

Zdroj: vlastní šetření

Z tabulkových hodnot se stanoví hodnota testového kritéria, která činí 0,454.

Vypočítané stupně volnosti:

$$f = (2 - 1) * (3 - 1) = 2$$

Testuje se na hladině významnosti $\alpha = 0,05$.

Kritická hodnota činí 5,99.

Při srovnání hodnoty testového kritéria a kritické hodnoty je zjištěno, že hodnota testového kritéria je nižší než kritická hodnota, tudíž potvrzujeme nulovou hypotézu, která říká, že místo bydliště nemá žádný vliv na znalosti ohledně sazby RPSN. Tuto skutečnost lze přisuzovat tomu, že studenti bydlící na vesnici dojíždí denně do města na střední školu, tím pádem místo bydliště neznamená překážku při získávání finančních znalostí. Jiná situace by však mohla nastat u žáků základních škol, jelikož velká část z nich se nachází na vesnicích. Avšak tento problém není předmětem této práce.

Typ školy a znalosti studenta ohledně sazby RPSN

Zde je zkoumána závislost znalostí studentů, týkajících se sazby RPSN na typu školy, kterou daní studenti navštěvují.

Nulová hypotéza říká, že mezi typem školy a znalostmi studenta neexistuje závislost.

Alternativní hypotéza říká, že mezi typem školy a znalostmi studenta existuje závislost.

Po provedení výpočtu byly získány tyto výsledky:

- Hodnota testového kritéria: 37,56
- Kritická hodnota: 9,49

Hodnota testového kritéria je vyšší než hodnota kritická, z čehož vyplývá, že existuje závislost mezi typem školy a znalostmi ohledně sazby RPSN. Tento fakt lze přisuzovat opět rozdílné četnosti ekonomických předmětů ve výuce.

Vliv nejvyššího dosaženého vzdělání rodičů

Nulová hypotéza říká, že neexistuje závislost mezi nejvyšším dosaženým vzděláním rodičů a znalostmi studentů ohledně RPSN.

Alternativní hypotéza říká, že existuje závislost mezi nejvyšším dosaženým vzděláním rodičů a znalostmi studentů ohledně RPSN.

Hodnota testového kritéria je 11,45 a kritická hodnota činí 9,49.

Z těchto výsledků vyplývá, že mezi nejvyšším dosaženým vzděláním rodičů a znalostmi studentů ohledně RPSN existuje závislost. Na základě tohoto výsledku se lze domnívat, že v některých domácnostech se o sazbě RPSN hovoří a studentům jsou předávány zkušenosti rodičů.

Vliv pohlaví na znalosti studentů ohledně RPSN

V tomto případě se prokazovala závislost pohlaví na znalostech studentů ohledně sazby RPSN.

Nulová hypotéza říká, že neexistuje závislost mezi pohlavím a znalostmi ohledně sazby RPSN.

Alternativní hypotéza říká, že existuje závislost mezi pohlavím a znalostmi ohledně sazby RPSN.

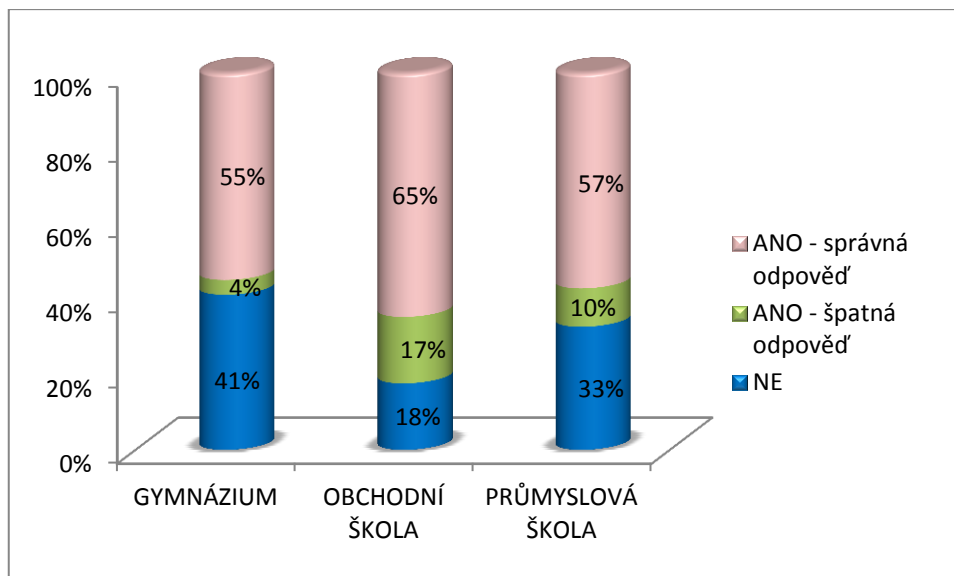
Po veškerých výpočtech bylo dosaženo hodnoty testového kritéria 1,4 a kritické hodnoty 5,99, tudíž pohlaví nemá žádný vliv na znalosti ohledně sazby RPSN.

Sedmá otázka se zabývala dopadem, který má zvýšení inflace na peníze. Z grafu lze vyčíst, že u této otázky si studenti byli značně jistější než u předchozích dvou. Nejlépe dopadla opět obchodní škola se 65 % správných odpovědí, ale rozdíl vůči ostatním školám není nijak výrazný. Procenta u gymnázia a průmyslové školy jsou téměř vyrovnaná. Nejvíce záporných odpovědí (41 %) se vyskytuje u gymnázia, dále pak u průmyslové školy a nejméně u obchodní školy.

Nejčastější nesprávné či neúplné odpovědi jsou např.:

- Zvýší se hodnota peněz.
- Špatný.
- Množí se.

Graf 6: Dopad zvýšení inflace na peníze

Zdroj: vlastní šetření

Test nezávislosti χ^2 – kvadrát pro kontingenční tabulku

Má vzdělání rodičů vliv na vědomosti studentů ohledně jejich peněz při zvýšení inflace?

Nulová hypotéza tvrdí, že neexistuje závislost mezi vzděláním rodičů a vědomostmi studentů ohledně zvýšení inflace.

Alternativní hypotéza tvrdí, že existuje závislost mezi vzděláním rodičů a vědomostmi ohledně zvýšení inflace.

Tabulka 15: Pozorované četnosti odpovědí pro sedmou a desátou otázku

	NE	ANO - správná odpověď	ANO - špatná odpověď	CELKEM
SŠ bez maturity	6	9	2	17
SŠ s maturitou	24	41	2	67
VŠ	14	28	8	50
CELKEM	44	78	12	134

Zdroj: vlastní šetření

Následující tabulka zobrazuje očekávané četnosti.

Tabulka 16: Očekávané četnosti odpovědí pro sedmou a desátou otázku

	NE	ANO - správná odpověď	ANO - špatná odpověď
SŠ bez maturity	5,58	9,90	1,52
SŠ s maturitou	22,00	39,00	6,00
VŠ	16,42	29,10	4,48

Zdroj: vlastní šetření

Z výše uvedených tabulek se spočítá hodnota testového kritéria. V tomto případě činí 6,31. Hladina významnosti je stanovena $\alpha = 0,05$

Určení počtu stupňů volnosti:

$$f = (3 - 1) * (3 - 1) = 4$$

Pomocí funkce CHIINV v excelu je zjištěna kritická hodnota 9,5.

Při porovnání hodnoty testového kritéria a kritické hodnoty je vidět, že hodnota testového kritéria je nižší, proto potvrzujeme nulovou hypotézu. Z toho vyplývá, že dosažené vzdělání rodičů nemá vliv na vědomosti studentů ohledně zvýšení inflace. Na základě této skutečnosti se lze domnívat, že rodiče svým potomkům nepředávají informace a své zkušenosti týkající se působení inflace na peníze.

Typ školy a znalosti, týkající se inflace

Má na znalosti, týkající se inflace, vliv typ školy, kterou studenti navštěvují?

Nulová hypotéza tvrdí, že mezi typem školy a znalostmi týkajícími se inflace není závislost.

Alternativní hypotéza tvrdí, že mezi typem školy a znalostmi týkajícími se inflace je závislost.

Testové kritérium činí 7,86 a kritická hodnota 9,49.

Testové kritérium je nižší než kritická hodnota, tudíž potvrzujeme nulovou hypotézu, která říká, že na znalosti studentů ohledně inflace nemá typ školy vliv, nebyla zde prokázána závislost. U předchozích dvou otázek byla vždy prokázána závislost typu školy na znalostech studenta, je možné tedy usuzovat, že u inflace to neplatí z toho důvodu, že tato oblast je často zmiňované téma v médiích a studenti o ní mají všeobecné povědomí.

Závislost pohlaví na znalostech, týkajících se inflace

Nulová hypotéza říká, že mezi pohlavím a znalostmi ohledně působení inflace na peníze není závislost.

Alternativní hypotéza říká, že mezi pohlavím a znalostmi ohledně působení inflace na peníze je závislost.

Po provedených výpočtech hodnota testového kritéria činí 5,63 a kritická hodnota činí 5,99.

Z uvedených výsledků vyplývá, že neexistuje závislost mezi pohlavím a znalostmi ohledně působení inflace.

Vliv místa bydliště na znalosti, týkající se inflace

Nulová hypotéza tvrdí, že mezi místem bydliště a znalostmi ohledně působení inflace, existuje závislost.

Alternativní hypotéza tvrdí, že mezi místem bydliště a znalostmi ohledně působení inflace, neexistuje závislost.

Po provedených výpočtech byly zjištěny tyto výsledky:

- Hodnota testového kritéria: 4,93
- Kritická hodnota: 5,99

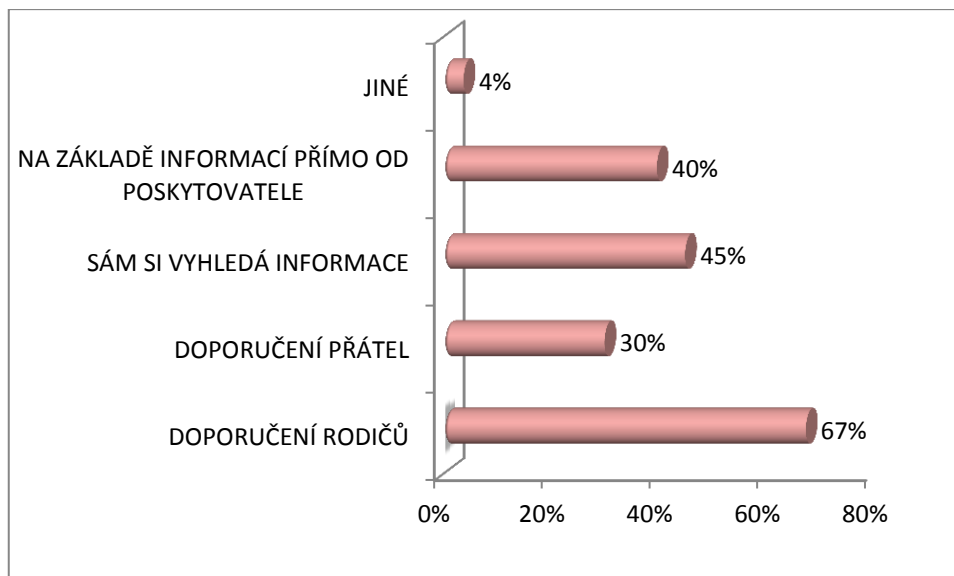
Z těchto výsledků vyplývá, že mezi místem bydliště a znalostmi ohledně působení inflace, není prokázána závislost.

V osmé otázce měli studenti na výběr z více možností. Měli určit, na základě čeho by se rozhodovali při výběru společnosti pro založení běžného účtu. 67 % dotazovaných uvedlo, že by dali na doporučení rodičů. Tato skutečnost může být způsobena relativně nízkým věkem respondentů, kdy většinu finančních operací za ně uskutečňují stále rodiče. Dále by si respondenti sami vyhledali informace či se rozhodli na základě informací od poskytovatele běžného účtu.

U možnosti *jiné* studenti uvedli např.:

- Jsem zblhlý v bankovníctví a rozhodl bych se dle svého názoru.
- Podle celkové pověsti a podle rady odborníka.
- Tradice, recenze, služby.

Graf 7: Na základě čeho se respondenti rozhodují při výběru poskytovatele běžného účtu

Zdroj: vlastní šetření

V následující tabulce jsou uvedeny výsledky rozhodování dle druhu školy a pohlaví respondentů.

Tabulka 17: Rozhodování respondentů dle druhu školy a pohlaví (v jednotkách)

	GYMNÁZIUM			OBCHODNÍ ŠKOLA			PRŮMYSLOVÁ ŠKOLA			CELKEM
	M	Ž	CELKEM	M	Ž	CELKEM	M	Ž	CELKEM	
DOPORUČENÍ RODIČŮ	12	25	37	9	13	22	10	21	31	90
DOPORUČENÍ PŘÁTEL	8	9	17	5	6	11	3	9	12	40
SÁM SI VYHLEDÁ INFORMACE	11	10	21	7	11	18	7	14	21	60
NA ZÁKLADĚ INFORMACÍ PŘÍMO OD POSKYTOVATELE	3	12	15	7	10	17	6	15	21	53
JINÉ	2	0	2	1	1	2	1	0	1	5

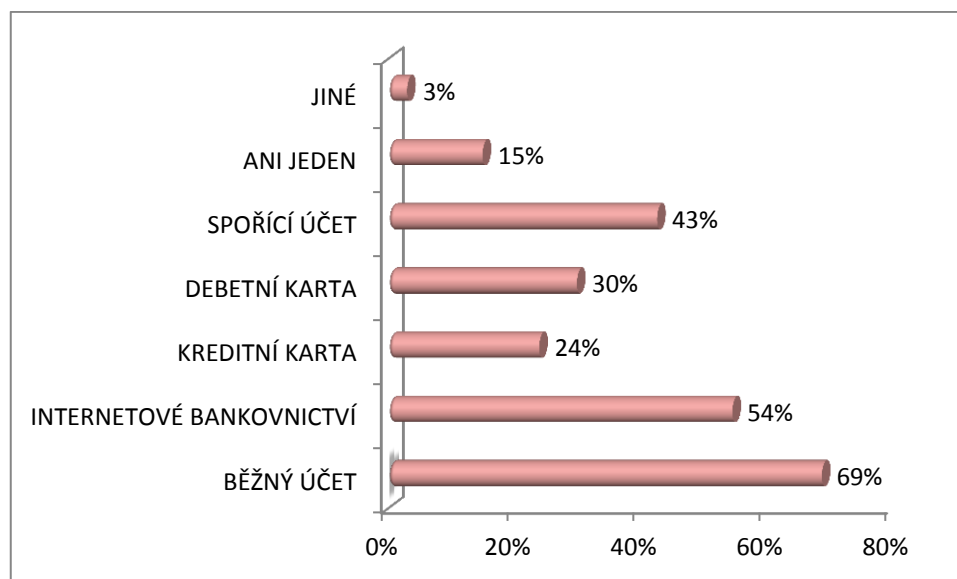
Zdroj: vlastní šetření

Devátá, poslední otázka, týkající se zjišťování finančního povědomí studentů byla zaměřena na výběr produktů, které studenti využívají. V této otázce byly na výběr různé bankovní produkty a služby, nechyběla ani možnost *jiné*, kam studenti mohli doplnit případné jiné produkty, které využívají, ale ve výčtu možností chyběly.

V níže uvedeném grafu lze vidět procentní zastoupení jednotlivých produktů a služeb, které studenti využívají. Nejvíce studentů využívá běžný účet, tuto možnost zvolilo

69 % respondentů. Součástí běžného účtu je internetové bankovníctví v dnešní době samozřejmostí, což se projevilo i na grafu, kde lze vyčíst, že internetové bankovníctví je druhou nejčastěji využívanou službou. S běžným účtem dále souvisí i debetní či kreditní karta, 30 % respondentů uvedlo, že využívá debetní kartu při běžném účtu. Celkem vysoké procento u kreditní karty lze přičíst tomu, že velký počet studentů (viz. graf 4) není schopen rozlišit mezi těmito druhy karet. Celých 43 % studentů využívá také spořicího účtu, i když tato skutečnost spíše závisí na rodičích, kteří se rozhodli svému potomkovi spořit.

Graf 8: Finanční produkty využívané respondenty

Zdroj: vlastní šetření

Následující tabulka znázorňuje výsledky využívání finančních produktů a služeb, které jsou rozčleněny dle pohlaví a druhu školy.

Tabulka 18: Finanční produkty podle pohlaví a druhu školy (v jednotkách)

	GYMNÁZIUM			OBCHODNÍ ŠKOLA			PRŮMYSLOVÁ ŠKOLA			CELKEM
	MUŽI	ŽENY	CELKEM	MUŽI	ŽENY	CELKEM	MUŽI	ŽENY	CELKEM	
BĚŽNÝ ÚČET	10	12	22	13	23	36	12	22	34	92
INTERNETOVÉ BANKOVNICTVÍ	7	8	15	14	21	35	7	16	23	73
KREDITNÍ KARTA	2	4	6	4	13	17	5	4	9	32
DEBETNÍ KARTA	2	7	9	8	8	16	7	8	15	40
SPOŘICÍ ÚČET	4	6	10	8	16	24	7	16	23	57
ANI JEDEN	0	4	4	3	2	5	4	7	11	20
JINÉ	0	0	0	1	1	2	0	2	2	4

Zdroj: vlastní šetření

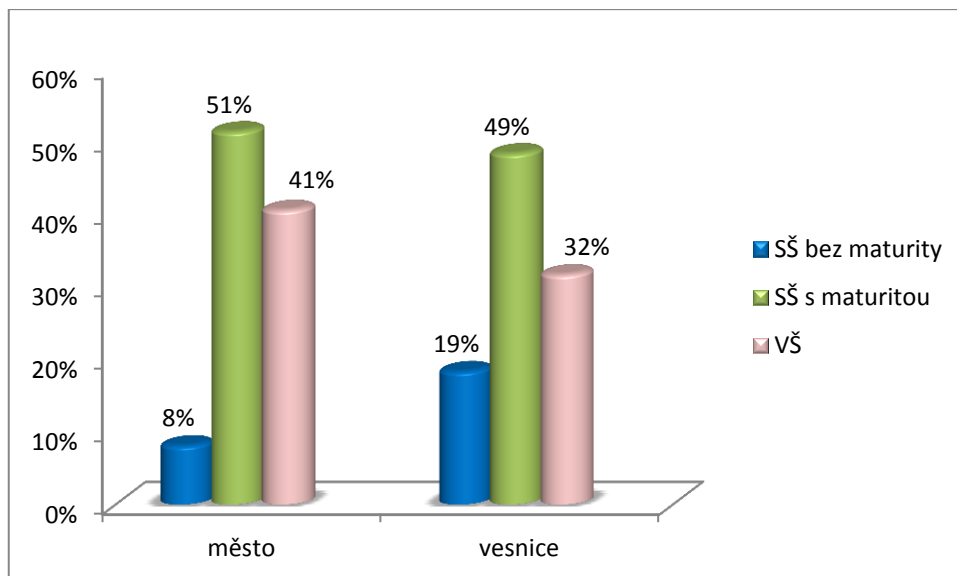
Poslední dvě otázky byly demografické. Týkaly se nejvyššího dosaženého vzdělání rodičů a místa bydliště. Tyto otázky byly zahrnuty v dotazníku z důvodu zjišťování závislosti či nezávislosti těchto faktorů na finančním vzdělání studentů.

Výsledky dosaženého vzdělání a místa bydliště jsou znázorněny v následujícím grafu.

Nejčastěji rodiče studentů, žijící na vesnici, dosáhli středoškolského vzdělání s maturitou, 32 % rodičů dosáhlo vysokoškolského vzdělání. Ve městě je situace podobná, 51 % rodičů má středoškolské vzdělání a 41 % rodičů jsou absolventy VŠ.

Z tohoto grafu je patrné, že místo bydliště nemá velký vliv na dosažené vzdělání rodičů. Musíme brát také v potaz, že někteří lidé se stěhují do města, jiní naopak.

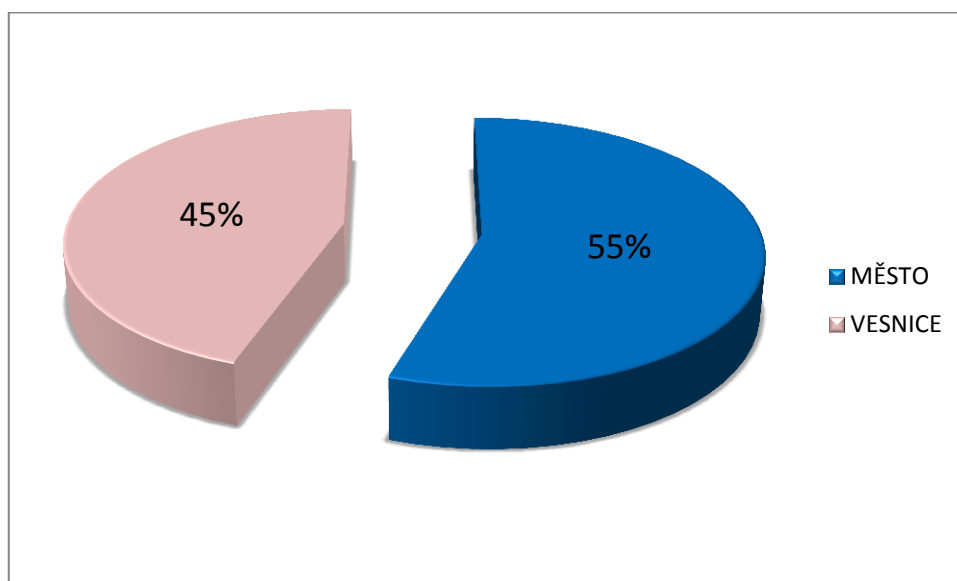
Graf 9: Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů a místo bydliště

Zdroj: vlastní šetření

V následujícím grafu je jednoduché procentní rozdělení respondentů dle místa bydliště. Výsledky jsou celkem vyrovnané.

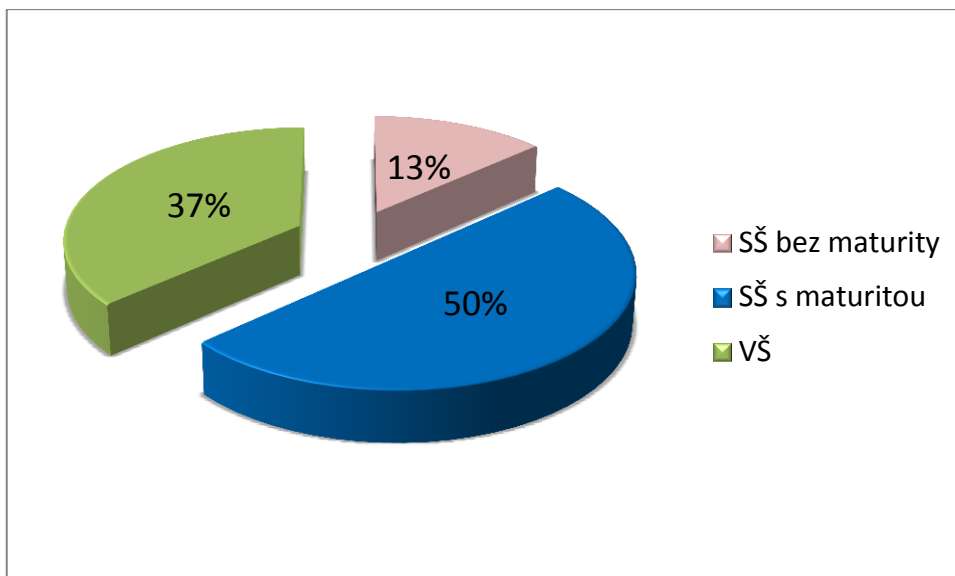
Graf 10: Rozdělení respondentů dle místa bydliště

Zdroj: vlastní šetření

Pro poslední otázku dotazníku je vytvořen graf nejvyššího dosaženého vzdělání rodičů respondentů. Celých 87 % rodičů má jako nejvyšší dosažené vzdělání buď maturitní zkoušku nebo vysokoškolský titul.

Graf 11: Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů

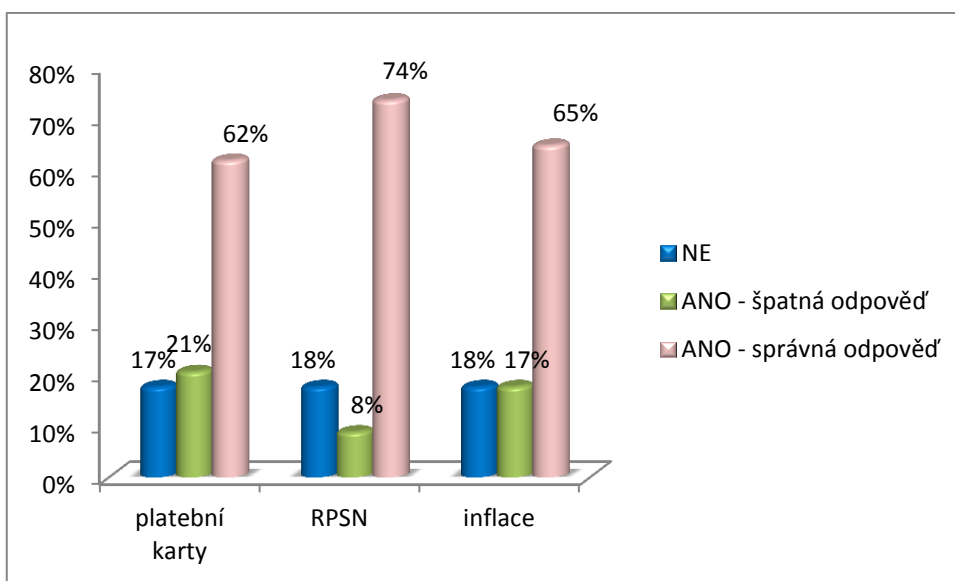

Zdroj: vlastní šetření

Nakonec pro lepší orientaci jsou vytvořeny grafy samostatně pro každou školu zvlášť. Z těchto tří grafů můžeme usuzovat, jak studenti jednotlivých škol celkově rozuměli třem otázkám týkajících se platebních karet, inflace a sazby RPSN.

Nejdříve porovnání odpovědí studentů z obchodní školy. Z grafu je patrná nadpoloviční úspěšnost studentů u všech tří otázek. Celkové finanční znalosti studentů obchodní školy lze posuzovat jako uspokojující.

Graf 12: Procenta jednotlivých odpovědí studentů obchodní školy

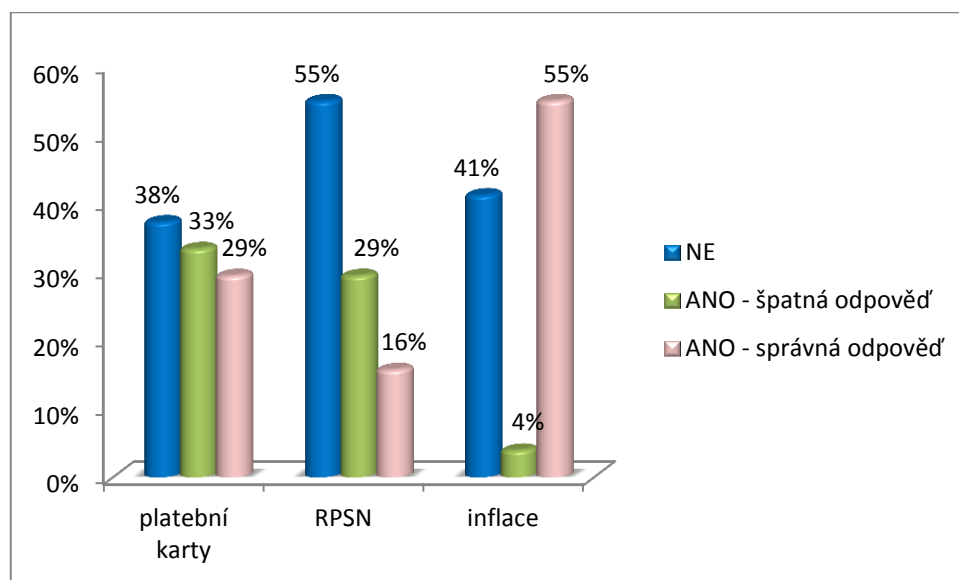

Zdroj: vlastní šetření

Následující graf znázorňuje procenta jednotlivých odpovědí u gymnázia.

Zde se úspěšnost liší dle typu otázky. U otázky týkající se inflace si byli studenti značně jistější než u zbylých dvou. Nejhůře si studenti počínali u otázky na sazbu RPSN, 55 % studentů nevědělo odpověď vůbec a 29 % studentů si myslelo, že ví správnou odpověď, ale jejich odpovědi nebyly správné.

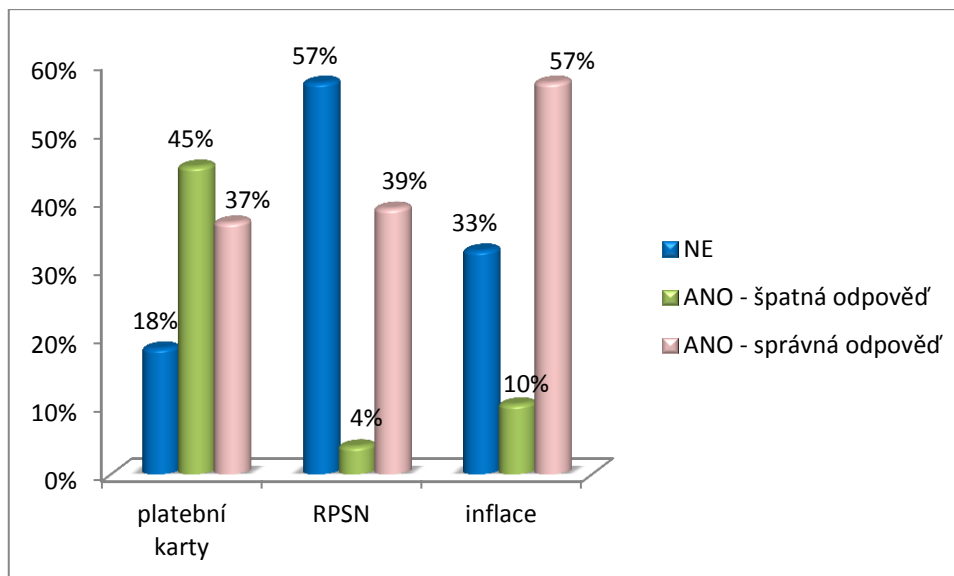
Graf 13: Procenta jednotlivých odpovědí studentů u gymnázia

Zdroj: vlastní šetření

Poslední graf poukazuje na výsledky průmyslové školy. Situace je podobná jako u gymnázia, velmi záleží na typu otázky. Avšak zajímavé je vysoké procento u platebních karet u odpovědi ANO – špatná odpověď, studenti si mysleli, že znají správnou odpověď, ale nebylo tomu tak.

Graf 14: Procenta jednotlivých odpovědí studentů průmyslové školy

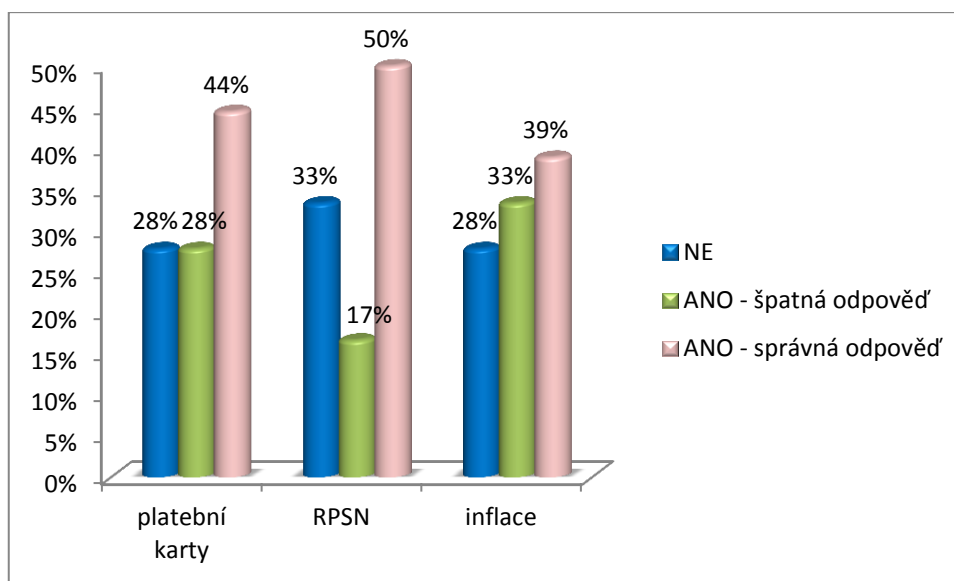
Zdroj: vlastní šetření

U obchodní a průmyslové školy se nabízí rozčlenění dle oborů.

V rámci obchodní školy byly testovány dva obory – Ekonomické lyceum a Obchodní akademie.

U Ekonomického lycea se jedná o typ gymnaziálního studia se zaměřením na ekonomiku. Vhodné pro studenty, kteří chtějí pokračovat na VŠ ekonomického nebo právního směru. (Střední škola obchodní a služeb SČMSD, 2014). Z grafu je patrné, že převažují správné odpovědi, ale i četnost nesprávných není zanedbatelná. Při součtu výsledků ANO – špatná odpověď a NE naopak většinou převažují záporné odpovědi. Tato skutečnost může být dána tím, že výuka se podobá gymnáziu a i v ekonomických předmětech výuka nejde do hloubky jako např. u Obchodní akademie (viz graf. 16).

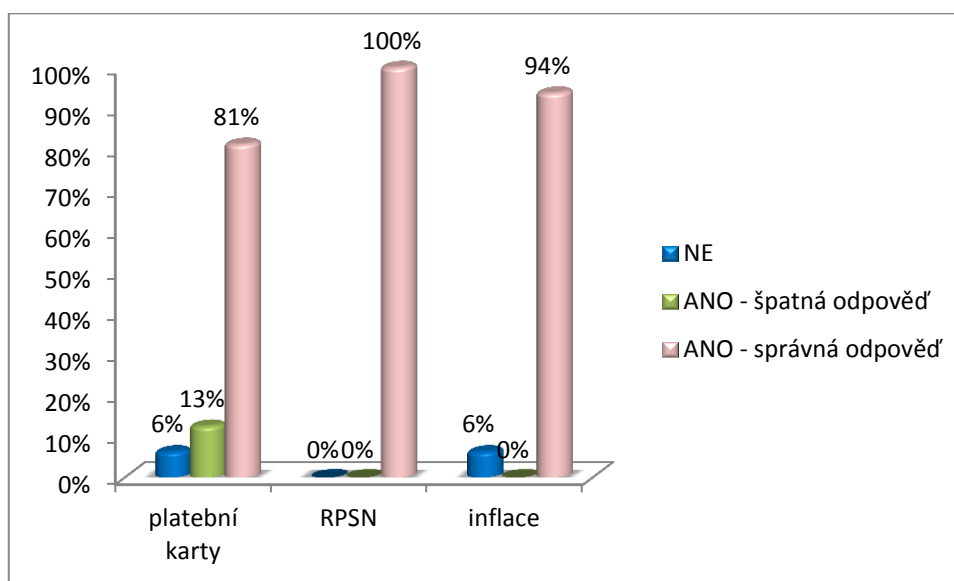
Graf 15: Výsledky studentů oboru Ekonomické lyceum

Zdroj: vlastní šetření

U oboru Obchodní akademie má absolvent možnost dalšího studia na VŠ či práce v tuzemském, mezinárodním obchodě, v bankovníctví a peněžnictví. (Střední škola obchodní a služeb SČMSD,2014). Z grafu je patrná převažující četnost správných odpovědí. U sazby RPSN dokonce 100 % odpovědí bylo správných. Podíl nesprávných odpovědí lze označit za zanedbatelný u kategorie RPSN a inflace, u platebních karet určitá nejasnost či neznalost oblasti vidět je.

Graf 16: Výsledky studentů oboru Obchodní akademie

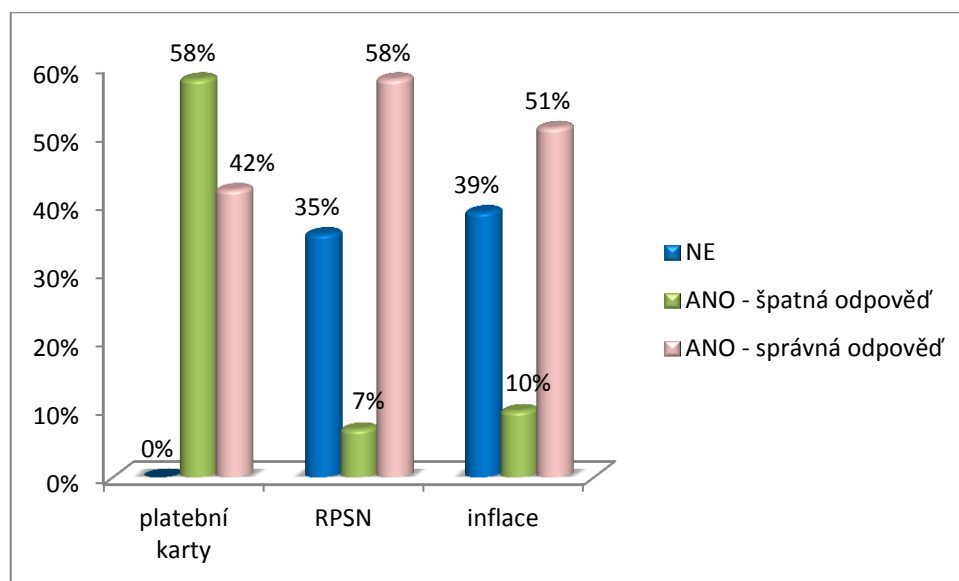

Zdroj: vlastní šetření

U průmyslové školy byly zkoumány znalosti u studentů oboru Ekonomika a podnikání a Technického lycea.

U studentů oboru Ekonomika a podnikání je zřejmá nejasnost v rozdílu platebních karet. Všichni studenti uvedli, že rozdíl znají, ale 58 % odpovědí bylo špatných. U zbylých dvou kategorií více odpovědí bylo správných, než špatných.

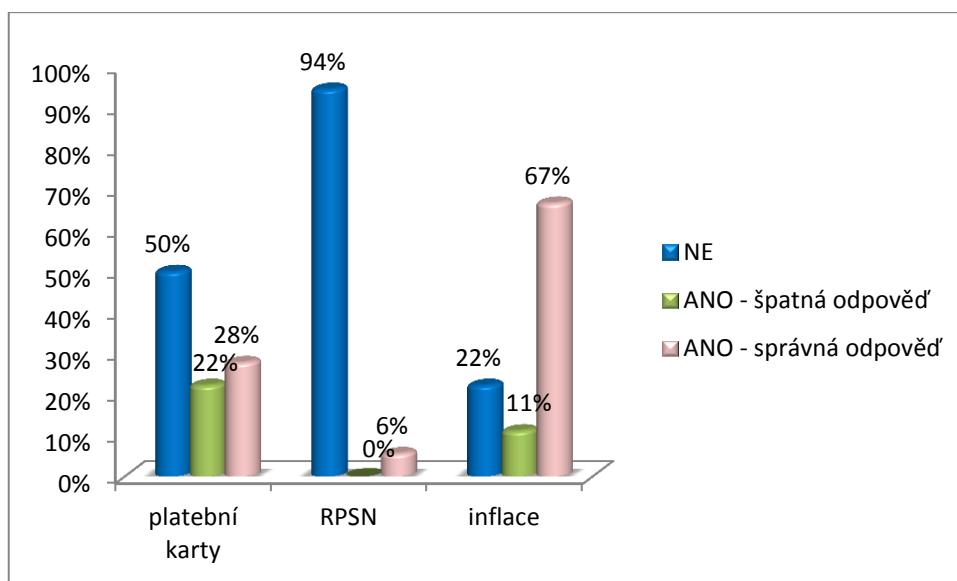
Graf 17: Výsledky studentů oboru Ekonomika a podnikání

Zdroj: vlastní šetření

Dle uvedených výsledků studenti oboru Technické lyceum velké povědomí o financích nemají. U platebních karet bylo 28 % odpovědí správně, u sazby RPSN pouze 6 %. U této sazby studenti, kteří nevěděli přesný název, uvedli rovnou možnost *NE*. U inflace si byli daleko jistější, o tom vypovídá i 67 % správných odpovědí.

Graf 18: Výsledky studentů oboru Technické lyceum

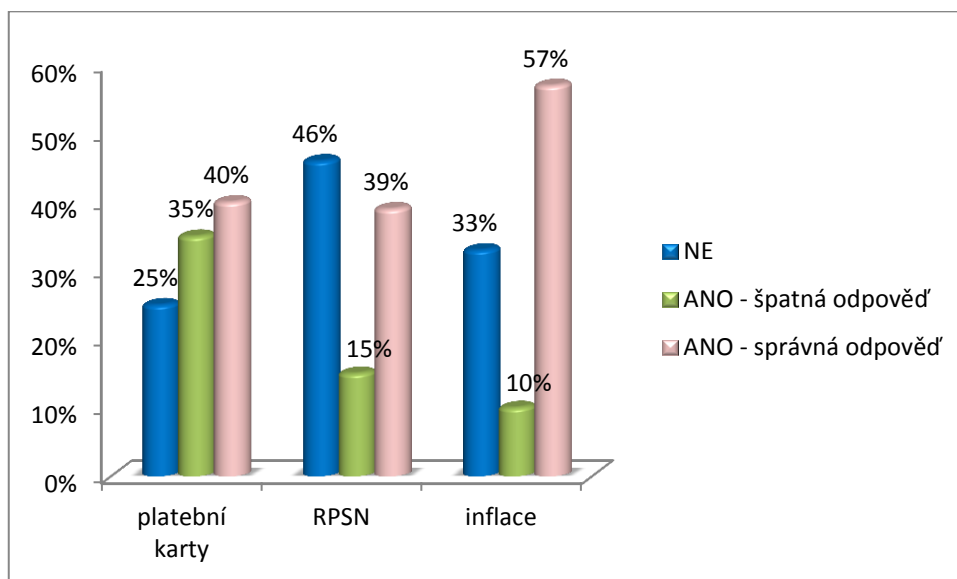

Zdroj: vlastní šetření

U studentů gymnázia porovnání oborů není možné, neboť všichni mají stejný učební plán.

Na konec praktické části je sestaven graf, bez ohledu na to, jakou střední školu studenti navštěvují. Graf vypovídá o celkových znalostech studentů těchto tří škol. Z grafu lze vyčíst, že evidentně největší povědomí mají studenti o inflaci, nejmenší naopak o platebních kartách či RPSN.

Graf 19: Celkové znalosti studentů

Zdroj: vlastní šetření

4.1. Shrnutí dosažených výsledků

První z otázek týkajících se finanční problematiky byla zaměřena na typy platebních karet. Studenti měli určit rozdíl mezi debetní a kreditní kartou. Nejlépe se v této problematice orientovali studenti obchodní školy, 62 % z nich znalo správnou odpověď. Avšak našli se i tací, přesněji 21 % dotazovaných, kteří sice uvedli, že vědí, jaký je rozdíl, ale jejich odpověď nebyla správná. Nejhuře dopadli studenti gymnázia, správnou odpověď znalo pouze 29 % dotazovaných. Co se týče studentů průmyslové školy, 37 % odpovědělo správně, avšak zajímavé je vysoké procento těch, kteří odpověděli *ANO*, avšak se špatným vysvětlením problematiky, tedy 45 % studentů si myslí, že ví jaký je rozdíl mezi těmito kartami, ale není tomu tak.

Následující otázka prověřovala vědomosti týkající se úvěrů, přesněji sazby RPSN, která s poskytováním úvěru úzce souvisí a je velmi důležitým ukazatelem. Nejlepší výsledky (74 %) byly opět zaznamenány u studentů obchodní školy, což se dá předpokládat, neboť tyto studenti mají výrazně vyšší podíl ekonomických předmětů ve výuce (účetnictví, finance, ekonomika) (Střední škola obchodní a služeb SČMSD, 2014). Gymnázium a průmyslová škola jsou v četnosti záporných odpovědí téměř vyrovnané, u gymnázia se jedná o 55 % dotazovaných a u průmyslové školy o 57 % dotazovaných. Zajímavé je zde nízké procento odpovědí *ANO – špatná odpověď* u průmyslové školy, z čehož lze usuzovat, že pokud studenti nevěděli přesný název, raději zvolili možnost *NE*.

Třetí otázka zjišťovala povědomí studentů o inflaci a zdali studenti vědí, jaký dopad má na jejich peníze její zvýšení. U této otázky dopadli studenti všech tří typů škol podobně, četnost správných odpovědí byla mezi 55 – 65 %. Tento fakt lze připsat tomu, že inflace je velmi často zmiňované téma v různých médiích, tudíž studenti určité povědomí o této oblasti mají.

V osmé otázce se měli studenti rozhodnout, na základě čeho by si vybrali poskytovatele běžného účtu. Jelikož ve většině případů uskutečňují za studenty finanční rozhodnutí stále rodiče, není divu, že 67 % dotazovaných by se rozhodlo na základě doporučení rodičů. Dále by si sami vyhledali informace či se informovali přímo u poskytovatelů běžných účtů. Naopak nejméně by dali na doporučení přátel. Jako nejčastější odpověď na možnost *jiné* uvedli: tradice, pověst, rada odborníka.

V poslední otázce týkající se financí měli studenti zvolit z nabídky, jaké finanční produkty využívají. K dispozici byla rovněž možnost *jiné*, kde studenti mohli uvést jiný

finanční produkt či službu, který v nabídce chyběl. Nejvíce studentů využívá běžný účet, dále k tomuto účtu využívají služeb internetového bankovníctví a debetní karty. Zajímavé je, že 24 % dotazovaných uvedlo, že využívá kreditní kartu. Toto relativně vysoké procento je nejspíše způsobeno tím, že studenti si nejsou vědomi rozdílu mezi debetní a kreditní kartou. Toto přesvědčení bylo možné ověřit u odpovědí na šestou otázku, která se této problematice týkala.

V této části práce byl u tří otázek proveden test nezávislosti chí-kvadrát. Pomocí tohoto testu se prokazovala závislost typu školy, místa bydliště, vzdělání rodičů a pohlaví studentů na finančních znalostech studentů. Ve čtyřech případech byla prokázána závislost. V prvním případě se to týkalo závislosti typu školy na schopnosti rozlišit mezi debetní a kreditní kartou, zde byl prokázán jasný vztah mezi těmito četnostmi. Druhý případ souvisel také s platebními kartami, ale tentokrát byl zkoumán vztah pohlaví a schopností rozlišit druhy karet. Zde závislost byla také prokázána. Dále byla závislost prokázána také u sazby RPSN. Zde se jednalo o závislost mezi nejvyšším dosaženým vzděláním rodičů a znalostmi ohledně RPSN. U ostatních otázek závislost v tomhle ohledu prokázána nebyla, z čehož lze usuzovat, že velmi záleží na druhu znalostí, které rodiče potomkům předají. U sazby RPSN dále byla také prokázána závislost znalostí na typu školy. Zajímavé je, že naopak nebyla prokázána závislost znalostí ohledně působení inflace na typu školy, kterou studenti navštěvují. Na základě tohoto výsledku je možné se domnívat, že téma inflace je celkově velmi medializováno a tudíž studenti o této oblasti mají určité znalosti bez ohledu na typ školy.

Celkově lze tedy říci, že typ školy má velký vliv na znalosti a na celkovou orientaci studentů v oblasti financí. Dalo by se předpokládat, že i vzdělání rodičů bude mít vliv na studenty a jejich finanční vzdělání, ale test prokázal závislost pouze v jednom případě, tudíž se lze domnívat, že velmi záleží na oblasti financí, o jaké se v rodinách hovoří.

Porovnání s jinými průzkumy

Průzkum k této bakalářské práci byl realizován na třech výše uvedených školách. Na Střední škole obchodní a služeb SČMSD jsou dva obory s ekonomickým zaměřením a na VOŠ a SPŠ je jeden obor s ekonomickým zaměřením. Z průzkumu ING Pojišťovny (2011) vyplývá, že ani ekonomické vzdělání nepřispívá k vyšší finanční gramotnosti. Dle výsledků dotazníkového šetření, lze tvrdit pravý opak. Respondenti studující na obchodní nebo průmyslové škole ekonomický obor dopadli lépe než studenti gymnázia nebo jiných neekonomických oborů.

Pokud se při srovnávání průzkumů budeme řídit Standardy finanční gramotnosti (MF ČR, 2014), které považují studenty čtvrtých ročníků za dospělé spotřebitele, můžeme výsledky dotazníkového šetření porovnávat s průzkumem STEM/MARK 2010, který zkoumal celou populaci.

Průzkum společnosti STEM/MARK 2010 svým respondentům položil otázku, zda znají rozdíl mezi debetní a kreditní kartou. Celých 65 % respondentů uvedlo, že znají. U dotazníkového šetření uvedlo možnost ANO 75 % studentů. Při bližším zkoumání pouze 47 % studentů uvedlo správnou odpověď u průzkumu STEM/MARK 2010 a u dotazníkového šetření po přepočtu uvedlo 54 % studentů správnou odpověď. Ostatní uvedli buď rovnou možnost NE, či jejich odpověď nebyla správná.

Nejčastější špatné či neúplné odpovědi u společnosti STEM/MARK 2010 byly např.:

- Debetní kartou mohu platit nákupy a na kreditku spořit.
- Debetní platí i v zahraničí a kreditní v ČR.

Nejčastější špatné či neúplné odpovědi u dotazníkového šetření byly např.:

- Na kreditní kartě čerpáme do nuly.
- Kreditní karta slouží pro platby, které odchází z účtu.

Dále se společnost STEM/MARK dotazovala, jestli respondenti vědí, co se stane s jejich penězi při zvýšení inflace. Celkem 60 % respondentů vědělo správnou odpověď. Co se týče dotazníkového šetření, zde správnou odpověď uvedlo 57 % studentů. Rozdíl je nepatrný.

Z výsledků dotazníkového šetření dále vyplývá, že běžný účet používá 69 % studentů. Podle průzkumu společnosti STEM/MARK 2010 používá běžný účet celkem 68 % re-

spondentů všech věkových kategorií, z toho 66 % respondentů do 29 let. Zde jsou výsledky téměř totožné.

Dále se nabízí porovnání otázky ohledně zřízení běžného účtu. Respondenti byli dotazováni, na základě čeho by se rozhodovali při pořízení běžného účtu. Z dotazníkového šetření vyplývá, že nejvíce respondentů by dalo na doporučení rodičů a dále by si samo vyhledalo informace. Průzkum společnosti STEM/MARK 2010 uvádí, že nejvíce respondentů by se rozhodovalo na základě informací nalezených na internetu a na doporučení přátel. Na doporučení přátel v dotazníkovém šetření by dalo pouze 30 % studentů.

Dle průzkumu společnosti Partners (2014) je finanční gramotnost vyučována nejčastěji v jiných předmětech, zejména v občanské výchově (52 %), jako samostatný předmět pouze v 6 %. Školy zkoumané pro účely této bakalářské práce tento fakt potvrzují. Jako podklady k výuce nejčastěji pedagogové využívají materiály od MF, MŠMT, a ČNB či z jiných zdrojů.

Na základě porovnání výsledků průzkumu STEM/MARK 2010 a dotazníkového šetření lze říci, že odpovědi respondentů se nijak neliší od odpovědí studentů z dotazníkového šetření. Toto zjištění není uspokojivé, neboť výuka finanční gramotnosti běží na školách už druhým rokem, tudíž se očekává určité zlepšení.

Pro porovnání postavení ČR v různých žebříčcích byly pro tento účel vybrány tyto průzkumy a jejich výsledky:

- Průzkum ING Pojišťovny 2011 uvádí, že ČR je na 10. místě z 12 zkoumaných zemí. Horší je už jen Mexiko a Slovenská republika, nejlepší umístění naopak dosáhlo Japonsko a Indie. Zkoumány byly všechny věkové kategorie.
- V průzkumu ING Investment 2012 se naopak Česká republika umístila na předních příčkách, konkrétně na 5. místě. První místo obsadilo Řecko a nejhůře se naopak umístilo Turecko. Zkoumáno bylo 11 zemí.
- V mezinárodním šetření PISA 2012 Česká republika obsadila 6. místo z celkových 18 zemí. Toto šetření se týkalo žáků základních škol.

Z tohoto srovnání nelze vyvozovat závěry, neboť vždy záleží s jakými zeměmi je Česká republika porovnávána. Avšak umístění českých žáků v mezinárodním šetření PISA 2012 je uspokojivé, tudíž lze předpokládat, že určité zlepšení tu je a budoucí generace bude méně náchylná k finančním problémům.

5. Závěr

Jak už bylo výše zmiňováno, cílem této práce bylo zjistit znalosti a vědomosti studentů v oblasti finančního vzdělání.

Literární rešerše je věnována seznámení s danou problematikou. Poskytuje informace o výuce finanční gramotnosti ve světě a u nás. Informuje o organizacích, které na tomto poli působí, o důležitých dokumentech, především o Národní strategii finančního vzdělávání a vymezuje základní pojmy. Dále jsou zde představeny vkladové a úvěrové bankovní produkty a jejich charakteristika. Na konci této části jsou uvedeny výsledky dosažných průzkumů finanční gramotnosti.

Praktická část byla zaměřena na sestavení dotazníku, sběr potřebných dat a jejich vyhodnocení. Průzkumu se zúčastnili studenti tří typů středních škol, a to Gymnázia Žďár nad Sázavou, VOŠ a SPŠ Žďár nad Sázavou a Střední školy obchodní a služeb SČMSD Žďár nad Sázavou. Tato lokalita byla zvolena z důvodu dostupnosti z místa bydliště autorky.

Celkem se průzkumu zúčastnilo 134 respondentů, z toho 87 žen a 47 mužů. Věkové rozmezí studentů se pohybovalo v intervalu 17-21 let, nejčastěji však bylo studentům 18 a 19 let.

Dotazník obsahoval celkem 11 otázek, z toho 5 demografických, které se týkaly zjištění pohlaví, věku, typu střední školy, oboru, místa bydliště a dosaženého vzdělání rodičů. Zbýlých 6 otázek se zabývalo finanční problematikou.

Finanční gramotnost je v dnešní době bezpochyby velice aktuálním tématem. Potřeba porozumět bankovním produktům, orientovat se v nich, je důležitá pro celkovou finanční pohodu lidí a jejich rodin. Mít znalosti v této problematice považují za nutnost u mladé generace ve věku 18-20 let, která opustí střední školy a mnozí z nich jsou začleňováni do reálného života. Podle výše zmíněných výsledků jsou nejlépe v tomto ohledu připraveni do života studenti obchodní školy. Zde není taková potřeba něco měnit či zavádět novinky, studenti jsou totiž v kontaktu s ekonomickými předměty téměř každý den a mnoho z nich určitou představu o fungování peněz už má. Toto zjištění se dalo předpokládat a jedním z cílů této práce bylo zjistit, zda skutečnost odpovídá očekávání, což se potvrdilo. Po rozhovoru s pedagogy této školy bylo zjištěno, že obor Obchodní akademie má výuku finanční gramotnosti jako samostatný předmět pod názvem Finan-

ce. Týdenní dotace jsou dvě hodiny a je vyučován ve 4. ročníku. U Ekonomického lycea je tato výuka zahrnuta v ekonomických předmětech. Nadále je potřeba však znalosti zlepšovat a prohlubovat.

U studentů gymnázia je situace mnohem horší, ale u těchto studentů se předpokládá další studium na vysoké škole. I když ne každý zvolí ekonomický obor, proto i na gymnáziu by se tento nedostatek měl začít řešit, aby studenti měli v této oblasti znalosti co nejdříve. Dle rozhovoru s ředitelem školy je finanční vzdělávání zakomponováno pouze v rámci výuky matematiky. Na základě neuspokojivých výsledků gymnázia je tedy žádoucí uskutečnit určité změny ve studijních programech, které povedou k prohloubení finančního vzdělání. Pokud by to kapacita dovozovala, nabízí se zde zavést finanční gramotnost jako samostatný předmět a věnovat se případům, se kterými se dříve či později student v běžném životě setká. Je možné koncipovat výuku tak, aby byla pro studenty zábavná a zajímavá např. soutěže mezi školami ve městě, modelové situace, praktické ukázky. Existuje i celonárodní soutěž ve finanční gramotnosti, která se koná každoročně a řada základních a středních se jí pravidelně zúčastňuje. (Národní ústav odborného vzdělávání, n.d.). I toto by mohlo být silným motivem ke zlepšení znalostí žáků. Tato možnost má vysoký potenciál, žák si vyzkouší své znalosti a zároveň tímto způsobem získá povědomí o financích a v budoucnu bude méně pravděpodobné, že se dostane do finanční tísně.

U průmyslové školy velmi záleží na oboru, který si student zvolí. V této práci byli pro záměry průzkumu vybráni studenti oboru Ekonomika a podnikání a Technického lycea. Z tohoto důvodu většina studentů prošla více než jedním ekonomicky zaměřeným předmětem, proto výsledky této školy nelze řadit mezi ty nejhorší či nejlepší, ale spíše průměrné. Avšak i zde je velký prostor ke zlepšení. Na této škole zavedení finanční gramotnosti je pojato tak, že studenti ve druhém ročníku mají čtrnáctidenní praxi, v rámci které je jim přidělena fiktivní rodina a studenti řeší její ekonomickou situaci – zda si mohou půjčit, jaké mají problémy atd. Dále je finanční vzdělávání začleněno okrajově do ekonomických předmětů.

Naštěstí se situace v České republice začíná pomalu měnit k lepšímu, výuka finanční gramotnosti je dokonce zakomponována do některých předmětů už na základních školách. Pro zlepšení situace na středních školách bych jako východisko viděla začlenění finanční gramotnosti jako samostatného předmětu do výuky, jak je uvedeno výše, s tím však souvisí nutnost řešit nedostatečné kapacity či kvalifikaci pedagogů. Dle výsledků

dotazníku je stávající výuka v rámci jiných předmětů nedostačující. Proto jako další možnost zlepšení bych navrhovala více praktických ukázek a informací v ekonomicky či matematicky zaměřených předmětech. Například přinést do hodiny úvěrovou smlouvu a se studenty projít jaké informace pro ně jsou důležité a jak správně porozumět veškerým zkratkám a pojmům a na jaké skutečnosti si dávat pozor. Další možností je vytvářet modelové situace např. rozhovoru v bance při žádosti o úvěr, při zakládání účtu, při podpisu smlouvy, aby studenti měli už ve škole určité povědomí o tom, jak tyto procedury probíhají.

Důležitá je i ochota pedagogů učit se novým věcem v této oblasti a mít zájem předat své zkušenosti a vědomosti studentům. Proto by bylo pro pedagogy nutné připravit semináře či kurzy, na kterých by se jim dostalo patřičného vzdělání. Tyto kurzy v současné době nabízí např. Národní ústav pro vzdělávání. (MF ČR, 2014). Na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích je nový vzdělávací program Učitelství výchovy k finanční gramotnosti pro SŠ, kdy si absolventi učitelství všeobecně vzdělávacích programů mohou rozšířit odbornou kvalifikaci. Kurz trvá 3 semestry formou kombinovaného studia a je zpoplatněn. (Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta).

Dle mého názoru má Česká republika díky aktivitám ČNB, OECD, MF a dalších institucí celou řadu projektů, které výrazně pomáhají vylepšit stávající situaci. Povinné finanční vzdělávání na školách bylo zavedeno relativně nedávno, proto bude nějaký čas trvat, než se pojem finančního vzdělání dostane do podvědomí všech občanů. Mnoho lidí si ale začíná už uvědomovat, že nemohou žít dále v nevědomosti a musí situaci začít řešit, pokud chtějí žít spokojený život bez exekucí, soudních obsílek apod. Je nutné více angažovat školy do této oblasti, protože na nich závisí finanční vzdělání studentů. Spousta škol si závažnost této situace už uvědomuje a podniká kroky ke zlepšení, avšak stále jich je dost, které k tomuto problému ještě nenašly cestu, a to je potřeba změnit např. povinnou výukou finanční gramotnosti v rámci samotného předmětu, ve které vidím hlavní cíl všech stávajících projektů. Při průběžném monitorování úrovně finanční gramotnosti žáků bych doporučila sledovat nejen jejich výsledky, ale i způsob zařazení finančního vzdělávání do výuky na jednotlivých školách, neboť i toto ovlivňuje konečné znalosti. Na základě toho by bylo vhodné zhodnotit, zda je začlenění finančního vzdělání do výuky na dané škole dostačující či ne.

Není nutné navyšovat počet dalších podobných projektů, spíše se snažit více zviditelnit ty stávající a zavést finanční vzdělání na všechny střední školy jako povinný předmět či zvýšit podíl výuky osobních financí v dosavadních předmětech. Finanční gramotnost je totiž jedním z nejdůležitějších prvků vzdělání, které by měl člověk ovládat nejen teoreticky, ale posléze i v praxi.

Summary

The main aim of this bachelor paper was to find how students these days are knowledgeable in banking products problems. The paper is divided into a theoretical part and a practical part.

The theoretical part defines financial literacy, refers to the organisations working on this field, compares education of financial literacy in the Czech Republic and in the world, introduces the banking products available in our country, and indicates the results of previous studies.

The practical part focuses on the survey how much knowledge students of three different types of high school have in described fields in the practical part. The questionnaire survey was used.

The results show that the particular type of school influences the students most. On the other hand, there is no specific impact of the students' parents education, gender, and the place of birth. Therefore, it is necessary to encourage schools to be interested in financial literacy more than at the moment and include it in the school curriculum. There is no need to increase the amount of the financial studies but to draw the attention to the current ones.

Key words

Financial literacy, financial education, banking products, research of financial literacy

JEL classification system

G Financial Economics - G22, G23

D Microeconomics - D14

Seznam literatury

Allen C., (2012). Greece tops poll on financial literacy among Europe's retail investors. Dostupné březem 25, 2015, z: <http://www.investmenteurope.net/regions/cee/greece-tops-poll-on-financial-literacy-among-europes-retail-investors>.

Česká národní banka – Databáze časových řad ARAD (2015a). Vklady domácností. Dostupné duben 10, 2015, z: http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=13283&p_strid=AABCAE&p_lang=CS

Česká národní banka – Databáze časových řad ARAD (2015b). Úvěry domácností. Dostupné duben 10, 2015, z: http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=27368&p_strid=AABBFAF&p_lang=C

Česká národní banka (n.d.). ČNB pro všechny - pojištění. Dostupné listopad 10, 2014, z: http://www.cnbprovsechny.cnb.cz/cs/osobni_finance/pojisteni/

Dvořák, P. (2005). Bankovníctví pro bankéře a klienty. (Vyd. 3). Praha. Linde

Dvořáková, Z., & Smrčka, L. (2011). Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD (Vyd. 1) Praha: C.H. Beck.

Finanční vzdělávání (2007). Společný vzdělávací projekt finančních asociací a MF ČR. Dostupné listopad 15, 2014, z: <http://www.financnivzdelavani.cz/webmagazine/page.asp?idk=326>

Gymnázium Žďár nad Sázavou (2013). Studijní plán. Dostupné březem 12, 2015, z: <http://www.gymzr.cz/prehled-predmetu.php>

Chráska, M. (2007). Metody pedagogického výzkumu. Praha: Grada Publishing.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta (n.d.) Učitelství výchovy k finanční gramotnosti pro SŠ. Dostupné March 13, 2015, z: http://www.pf.jcu.cz/structure/other_departments/czv/czv-dvpp-fin_gram_zs.php

Kiyosaki, R. T. (2008). Zvyšte své finanční IQ. Praha: Pragma

Kozel, R., Svobodová, H., Vilamová, Š., Baránek, P., Velčovská, Š., Ostrožná, J., ... Steinová, M. (2006). Moderní marketingový výzkum (Vyd. 1) Praha: Grada Publishing

Ministerstvo financí ČR. (2007) Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. Praha: MF ČR, MŠMT ČR, MPO ČR. Dostupné z: www.nuov.cz/uploads/SBFG_finalni_verze.pdf

Ministerstvo financí ČR. (2010) Národní strategie finančního vzdělávání. Praha: MF ČR. Dostupné z:

http://www.nuov.cz/uploads/FG/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf

Ministerstvo financí ČR (2014a). Proč se finančně vzdělávat. Dostupné říjen 26, 2014, z: <http://www.psfv.cz/cs/uvery/spotrebitelsky-uver>

Ministerstvo financí ČR (2014b). Proč se finančně vzdělávat. Dostupné listopad 10, 2014, z: <http://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/pracovni-skupina-pro-financni-vzdelavani/clenove-a-jejich-role>

Ministerstvo práce a sociálních věcí (2014). Zpráva o základních tendencích příjmové a výdajové situace domácností ČR v 1. - 3. Čtvrtletí 2014. Dostupné říjen 27, 2014, z: <http://www.mpsv.cz/cs/20279>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2014). Principy nezávislosti v oblasti finančního vzdělávání. Dostupné listopad 21, 2014, z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/stredni-vzdelavani/principy-nezavislosti-v-oblasti-financniho-vzdelavani?highlightWords=principy+finan%C4%8Dn%C3%ADho+vzd%C4%9B%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD>

Národní ústav odborného vzdělávání (n.d.). Soutěž Finanční gramotnost. Dostupné březen 19, 2015, z: <http://www.nuov.cz/financni-gramotnost-soutez>

Partners (2014). Finanční gramotnost žáků je před výukou malá až nulová. Dostupné z: <http://www.partners.cz/cs/media/tiskove-zpravy/den-financni-gramotnosti/vyzkum-dfg-financni-gramotnost-zaku-je-pred-vyukou-mala-az-nulova/>

Půlpánová, S. (2007). Komerční bankovníctví v České republice. (Vyd. 1). Praha: Oeconomica

Roubini, N., & Mihm, S. (2011) Krizová ekonomie: Budoucnost finančnictví v kostce. Praha: Grada Publishing

Schlossberger, O. (2012). Platební služby. (Vyd. 1.) Praha: Management Press.

STEM/MARK (2010). Finanční gramotnost v ČR: Kvantitativní výzkum – Finanční gramotnost obyvatel v ČR. Dostupné z: http://img.ihned.cz/attachment.php/70/29013070/tv348EFHIJKLOklQbcefhpqrxy0SU2Vn/financni_gramotnost_20101213_stemmark.pdf

Střední škola obchodní a služeb SČMSD (2014). Učební plány. Dostupné březen 22, 2015, z: <http://www.obchodskolazr.cz/obory-vzdelavani/maturitni-obory>

Šetření PISA 2012 Finanční gramotnost patnáctiletých žáků (2015). Česká školní inspekce. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/Prave-menu/Mezinarodni-setreni/PISA/Ceska-skolni-inspekce-zverejnuje-zpravu-z-setreni>

VOŠ a SPŠ Žďár nad Sázavou (n.d.). Učební plány. Dostupné březem 22, 2015, z: <http://www.spszr.cz/obory.html>

Walker, I. (2013). Výzkumné metody a statistika. Praha: Grada

Zámečník, P. (2010) Češi a finanční gramotnost? Horši je jen Mexiko a Slovensko. Dostupné z: <http://www.investujeme.cz/cesi-a-financni-gramotnost-horsi-je-jen-mexiko-a-slovensko/>

Zamrazilová, E. (2013). Finanční negramotnost v Česku. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2013/cl_13_130527_zamrazilova_ct24.html

Seznam grafů a obrázků

Graf 1: Rozdělení respondentů podle pohlaví	30
Graf 2: Rozdělení respondentů dle věku.....	31
Graf 3: Rozdělení respondentů dle druhu školy a pohlaví.....	31
Graf 4: Rozdíl mezi debetní a kreditní kartou	33
Graf 5: Roční procentní sazba nákladů RPSN.....	37
Graf 6: Dopad zvýšení inflace na peníze	40
Graf 7: Na základě čeho se respondenti rozhodují při výběru poskytovatele běžného účtu.....	43
Graf 8: Finanční produkty využívané respondenty.....	44
Graf 9: Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů a místo bydliště	46
Graf 10: Rozdělení respondentů dle místa bydliště	46
Graf 11: Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů.....	47
Graf 12: Procenta jednotlivých odpovědí studentů obchodní školy	47
Graf 13: Procenta jednotlivých odpovědí studentů u gymnázia	48
Graf 14: Procenta jednotlivých odpovědí studentů průmyslové školy	49
Graf 15: Výsledky studentů oboru Ekonomické lyceum.....	50
Graf 16: Výsledky studentů oboru Obchodní akademie.....	50
Graf 17: Výsledky studentů oboru Ekonomika a podnikání.....	51
Graf 18: Výsledky studentů oboru Technické lyceum	52
Graf 19: Celkové znalosti studentů.....	52
Obrázek 1: Schéma složek finanční gramotnosti.....	12

Seznam tabulek

Tabulka 1: Standard finanční gramotnosti pro základní školy - peníze	13
Tabulka 2: Standard finanční gramotnosti pro základní školy – hospodaření domácnosti	14
Tabulka 3. Standard finanční gramotnosti pro základní školy – finanční produkty.....	15
Tabulka 4: Standard finanční gramotnosti pro střední školy - peníze	16
Tabulka 5: Standard finanční gramotnosti pro střední školy – hospodaření domácnosti	16
Tabulka 6: Standard finanční gramotnosti pro střední školy – finanční produkty	17
Tabulka 7: Standard finanční gramotnosti pro střední školy – práva spotřebitele	17
Tabulka 8: Vklady českých domácností	19
Tabulka 9: Zadluženost českých domácností	21
Tabulka 10: Evropská finanční gramotnost (v procentech).....	25
Tabulka 11: Pozorované četnosti odpovědí na třetí a pátou otázku	34
Tabulka 12: Očekávané četnosti odpovědí na třetí a pátou otázku.....	34
Tabulka 13: Pozorované četnosti odpovědí na šestou a desátou otázku.....	37
Tabulka 14: Očekávané četnosti odpovědí na šestou a desátou otázku.....	38
Tabulka 15: Pozorované četnosti odpovědí pro sedmou a desátou otázku.....	40
Tabulka 16: Očekávané četnosti odpovědí pro sedmou a desátou otázku.....	41
Tabulka 17: Rozhodování respondentů dle druhu školy a pohlaví (v jednotkách)	43
Tabulka 18: Finanční produkty podle pohlaví a druhu školy (v jednotkách).....	45

Seznam zkratek

VOŠ a SPŠ - Vyšší odborná škola a střední průmyslová škola

SČMSD – Svaz českých a moravských spotřebních družstev

ČNB – Česká národní banka

OECD – Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MPO – Ministerstvo průmyslu a obchodu

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MF – Ministerstvo financí

INFE – Mezinárodní síť pro finanční vzdělávání

NSFV – Národní strategie finančního vzdělávání

Seznam příloh

Příloha 1: Vytvořený dotazník

Dotazník – Finanční gramotnost studentů různých typů středních škol

Milí studenti,

prosím vás o vyplnění dotazníku k mé bakalářské práci. Tématem je zkoumání finanční gramotnosti u vás, studentů 4. ročníků. Vyplnění dotazníku vám nezabere více než 5 minut.

Dotazník je zcela anonymní. Děkuji vám za spolupráci a přeji úspěšné zvládnutí maturitní zkoušky.

1) Jste:

- a) Muž
- b) Žena

2) Věk:

3) Jakou střední školu studujete:

- a) Gymnázium
- b) Průmyslovou školu
- c) Obchodní akademii

4) Jaký obor studujete:

5) Víte, jaký je rozdíl mezi debetní a kreditní kartou?

- a) Ano – uveďte:
- b) Ne

6) Víte, co znamená zkratka RPSN?

- a) Ano – uveďte:
- b) Ne

7) Víte, jaký důsledek má zvýšení inflace na Vaše peníze?

- a) Ano – uveďte:
- b) Ne

8) Pokud byste si měli vybrat u jaké společnosti si založíte svůj běžný účet, na základě čeho byste se rozhodovali? (možnost více odpovědí)

- a) Doporučení rodičů
- b) Doporučení přátel
- c) Sám si vyhledám informace
- d) Na základě informací přímo od poskytovatele běžného účtu
- e) Jiné: _____

9) Jaké finanční produkty využíváte? (možnost více odpovědí)

- a) Běžný účet
- b) Internetové bankovníctví
- c) Kreditní kartu
- d) Debetní kartu
- e) Spořicí účet
- f) Ani jeden
- g) Jiné: _____

10) Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů:

11) Místo bydliště: